

SKAUT

ISSN 1898-7729

HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE
KWARTALNIK, TARNÓW, 22 LUTEGO 2019, ROK XV, NR 1 [55]

DZIEŃ MYŚLI BRATERSKIEJ 2019

Grób Roberta i Olave Baden-Powell na cmentarzu w Nyeri, Kenia.
Fot. Marcin Sobczyk, 23 grudnia 2018 r.

OD REDAKCJI

W 15 rok wydawniczy wchodzimy z dorobkiem 900 kolorowych stron zamieszczonych w 54 numerach i 49 zeszytach „Skauta”. To spory bagaż wiedzy, unikatowych materiałów i pracy wielu autorów.

W kolejnym numerze strony wypełniają teksty autorów znanych w naukowym świecie harcerskim. Dr hm. Marii Żychowskiej zawdzięczamy przypomnienie mało znanego epizodu odsłonięcia tablicy pamiątkowej w 1988 roku w Tarnowie, poświęconej Adamowi Ciołkoszowi i skautom tarnowskim, którzy wyruszyli wraz z nim na odsiecz Lwowa w 1918 roku. Redaktor Lesław Dall przygotował z niezwykłą skrupulatnością zestawienie bibliograficzne opracowań dr. Wiesława Kukli i dr. Mariana Miszczuka od najwcześniejszych publikacji do najnowszych. Ilość tych opracowań zdumiewa, jednocześnie ukazuje ogromny potencjał twórczy tych autorów.

W obecnym numerze czytelnicy znajdą także kontynuację spisu książek w ramach serii wydawniczej „Przywrócić Pamięć” Oficyny Wydawniczej „Impuls” z Krakowa, fotografię tablicy w Łękawie, zapoznają się z ciekawą relacją tarnowskich podróżników: Magdaleny Trusz i Marcina Sobczyka z pobytu w Nyeri, w Kenii. Podróżnicy w każdej podróży starają się poznać przedstawicieli lokalnych społeczności, wrażliwi są zwłaszcza na los dzieci. Wynikiem tych spotkań i dostrzeżonych lokalnych potrzeb społecznych, są przeprowadzane w Tarnowie akcje charytatywne pn. *Magiczna Torpeda*. W 2017 roku udało się zebrać pieniądze na rzecz domu dziecka Papa's Home w Katmandu.

Relacja z odwiedzin grobu i muzeum Roberta Baden-Powella w Nyeri w Kenii, zbiega się z obchodzonym w całym świecie skautowym Dniem Myśli Braterskiej 2019. ■

M. Popiel

Gen. Robert Baden-Powell na Jamboree w Gödöllő w 1933 roku. Fot. Jerzy Pertkiewicz.

SKAUT. HARCERSKIE PISMO HISTORYCZNE©

Redakcja: Lesław Dall – Zakopane, Wiesław Kukla – Poznań, Marian Miszczuk – Warszawa, Marek Karpiński (grafika) – Tarnów, Marek Popiel (red. naczelny, odpowiedzialny i wydawca). Adres redakcji: ul. Krakowska 42/9, 33-100 Tarnów, tel. 530 324 027 ■ czasopismo.skaut@gmail.com ■ www.skaut.okay.pl ■ SKAUT jest harcerskim pismem niezależnym. Wszelkie prawa zastrzeżone ©1996-2019. Przedruk za zgodą redakcji, za wskazaniem autora i źródła tekstu. Nadesłane materiały redakcja publikuje nieodpłatnie. Redakcja zastrzega sobie prawo adyustacji tekstu, dokonywania skrótów i zmian. Publikowane teksty nie zawsze są zgodne ze stanowiskiem redakcji. Przedsięwzięcie o charakterze non profit.

ODSŁONIĘCIE TABLICY PAMIĄTKOWEJ W 1988 ROKU

Szumi wiatr historii...

Wspominamy dzieje naszych Ojców i Dziadów oraz Ich udział w odzyskaniu 100 lat temu naszej Niepodległości. Wiemy, że dali z siebie wszystko, by tę Niepodległość odzyskać. Bo słusznie mówi się, że *wielkie czasy potrzebują wielkich ludzi*. A Polska wówczas – nawet podzielona na trzy części – miała takich. Miał takich także Tarnów. I to nie tylko wśród elity społecznej, naprawdę w tym czasie wyjątkowej, ale także w organizacjach młodzieżowych, w tym, w młodym, dopiero odradzającym się po półrocznej inwazji rosyjskiej, ruchu harcerskim.

To właśnie wówczas w Tarnowie 17-letni Jerzy Braun napisał i skomponował pieśni harcerskie, w tym legendarną *Płonie ognisko i szumię knieje*. To ten szczególnie patriotyczny duch wspólnoty narodowej, dumę z przeszłości – *my ród królewski, my nie niewolniki* – czuli nastoletni harcerze skupieni wokół ognisk i słuchający drużynowego, który *staro-dawne opowiadał dzieje*.

W tym właśnie historycznym okresie, w latach 1917–1918, na czele tarnowskiej Dzielnicy Harcerskiej (jedynej w dziejach) stał także 17-letni, pełen dynamizmu, patriotyzmu i ducha narodowego, świetny organizator – Adam Ciołkosz, który potem wszedł do historii Polski.

Miał w swoim życiu dwie pasje: harcerstwo i socjalizm¹.

Pierwsza – kształtująca jego młodość w sposób niezwykle intensywny, tym bardziej, że na przełomie dwóch epok: niewoli i Niepodległości, o którą już sam walczył, a która wyrobiła w nim zdolnego organizatora i przywódcę, czującego się w pełni odpowiedzialnym za wszystko, co się wokół niego dzieje.

Druga – przejęta od ojca pedagoga, wybitnego działacza PPS, pogłębiona później wspólną działalnością polityczną wraz z towarzyszącą wszystkim jego pracom żoną Lidią, której wpływowi zawdzięczał także głęboką refleksję historyczną, sprawiły, iż w jego osobowości zespoliły się dwa rzadkie nurty: historyka i działacza społecznego.

To właśnie Adam Ciołkosz ukazał swoim harcerzom wielkość historycznej chwili, mówiąc: *Bracia, czy czujecie? Słowo*

staje się ciałem. W oczach naszych dokonuje się to, za co pokolenia żyły i umierały... nam właśnie danem jest w udziale oglądać Polski Zmartwychwstanie! Szalona radość rozpiera nam serca, kiedy myślimy o tem, zdaje się nam, że cały świat jest dla nas za mały, że nic dla nas za trudnego, za ciężkiego, czego byśmy nie uczynili dla Polski; chcielibyśmy wszystko, co nasze, Polsce oddać.

To dlatego, gdy starszy już harcerz, były legionista, a wówczas członek POW Marian Styliński ps. Strzała, dowódca Oddziału Lotnego, dokonał w nocy 30 października 1918 roku, samorzutnie, bez rozkazu, rozbrojenia żandarmerii austriackiej, co stało się historycznym przełomem, Ciołkosz, zorganizowawszy starszych harcerzy do pilnowania w mieście porządku, pojechał nazajutrz do Lublina na Zjazd Zjednoczeniowy wszystkich harcerskich organizacji z trzech zaborów. Jego pasja, doświadczenie i zaangażowanie sprawiły, że został członkiem Głównej Kwatery Męskiej, stąd potem, mimo przeróżnych trudności, usiłował wpływać na dalszy program Harcerstwa.

Ale nim to się stało, doszła wiadomość o zajęciu przez Ukraińców Lwowa, a potem także Przemyśla. Natychmiast uznał, że „sprawa” jest tak ważna, iż i on jako komendant Hufca Harcerzy w Tarnowie, i jego najstarsi a doświadczeni już harcerze, muszą *stanąć w Potrzebie*. Wszak Lwów był centrum życia kulturalnego dla całej Galicji, niezwykle aktywnym ośrodkiem akademickim, kuźnią przyszłej inteligencji II RP, kolebką ruchu harcerskiego. Był także miejscem, w którym król Jan Kazimierz obrał Matkę Bożą na Królową Polski. Takie miasto nie mogło więc przejść w obce ręce.

Drużynowy III Drużyny Harcerzy im. Michała Wołodjowskiego, poeta i pieśniarz harcerski Jerzy Braun napisał wiersz *Do braci harcerzy*:

*Oto się skrzyknął Hufiec Potęgi
I dłoń wyciąga, dłoń do przysięgi...
– Oto gdy płoną wschodnie rubieże,
czuwają bracia harcerze.*

Decydując się na udział w odsiecz, uważano jednak, że przed wyjazdem powinni *starym ojców obyczajem* wcześniej zwrócić się do Stwórcy o błogosławieństwo. Toteż 13 listopada 1918 roku wszyscy starsi harcerze *odeszli ochotniczo*

¹ Harcerstwo – to młodość, *braterstwo służby i świeżego powietrza*, wspólnota idei patriotycznych, wyzwająca energię i pozwalająca na dokonywanie niezwykłych czynów. Socjalizm – to działalność polityczna dojrzałego człowieka.

do służby wojskowej. W sali oratorium przy kościele księży Filipinów pożegnaliśmy się z hufcem harcerskim. Po modlitwie i pożegnaniach grupa starszych harcerzy pod komendą Adama Ciołkosza wyjechała do Krakowa.

Po zameldowaniu się w Krakowie u dha Piątkiewicza [pluton] został wcielony jako pluton harcerski pod dowództwem swego harcerskiego komendanta, a w wojsku plutonowego Adama Ciołkosza do 4 pp. Leg. do 14-ej kompanii, którą dowodził dawny krakowski instruktor harcerski dh por. Kazimierz Nieć.

Pluton przybyły z Tarnowa liczył 26 ludzi i był tak wykwapowany i wycwiczony, że w ciągu czterech dni mógł wyruszyć z kompanią na odsiecz Lwowa.

Kompanię 4 pp. Leg. wyprzedzał w drodze na Lwów pociąg pancerny, dowodzony przez dawnego instruktora lwowskiego kpt. art. dha Jerzego Lewakowskiego, do obsady został przydzielony wymieniony pluton tarnowskich harcerzy.

Pluton wraz z pułkiem brał udział w walkach o Lwów, nad Wereszycą, i otrzymał pochwałę jako najlepszy w batalionie.

W obronie Lwowa uczestniczyły też tarnowskie harcerki: późniejsza hufcowa Jadwiga Klimaszewska oraz Maria Vetulani, ale pod panieńskim nazwiskiem matki, jako Marian Ipohorski (w męskim przebraniu i po ścięciu włosów).

W rozkazie do Harcerzy z 29 czerwca 1921 roku, marszałek Józef Piłsudski w rozkazie swym podziękował Harcerstwu za udział w tych walkach: [...] zdaliście raz jeszcze egzamin ze swojej dojrzałości obywatelskiej i gotowości do ofiar, zawsze świecąc swym starszym towarzyszom broni przykładem wysokiego pojmowania swoich ochotniczo na się wziętych obowiązków.

Oddając cześć poległym za Ojczyznę kolegom waszym, wyrażam Wam Harcerze, podziękę i uznanie za dotychczasową służbę.

Marek Benewiat, *Tablica pamiątkowa/epitafium*, brąz, odlew w warsztacie Romana Sapy, w Tarnowie.
Lokalizacja: Kościół Filipinów p.w. św. Krzyża i św. Filipa Neri (lewa nawa). Fot. Marek Popiel.

ADAM CIOŁKOSZ (1901–1978)

Adam Ciołkosz (1901–1978) był synem prof. Kaspra, polonisty i Marii z Idzikowskich, córki inżyniera, powstańca z 1863 roku. Tradycje niepodległościowe i demokratyczne wyniesione z domu rodzinnego, ukształtowały znacząco i na stałe osobowość tego polityka.

Wprawdzie urodził się w Krakowie ale później rodzina przeniosła się do Tarnowa i synowie: Adam i młodszy Zbysław (później wybitny konstruktor samolotów) uczęszczali do tarnowskich szkół. W tym właśnie czasie, w 1911 roku narodził się spontanicznie w całej Galicji ruch skautowy, z entuzjazmem przyjęty przez młodzież. Adam uczęszczając do I Gimnazjum w Tarnowie, pragnął wstąpić do istniejącej tam II Drużyny Skautowej im. por. Szymona Mohorta ale nie został przyjęty z uwagi na młody wiek. Wówczas – przez protekcję – został przyjęty do I Drużyny im. Zawiszy Czarnego gdzie już był brat Zbysław, a w której drużynowym był znany i szanowany pedagog prof. Maurycy Godowski.

Nie znamy przyczyny dla której rodzina w następnym roku przeniosła się do Zakopanego, gdzie Adam uczęszczał w roku szkolnym 1912/13 do Gimnazjum Realnego w Zakopanem, gdzie ukończył II klasę jako chlubnie uzdolniony. Równocześnie, zauroczony poznaną w Tarnowie ideą skautową, założył w Zakopanym I Drużynę Skautową im. Księcia Józefa Poniatowskiego, którą po jego wyjeździe objął sam Andrzej Małkowski.

W okresie inwazji rosyjskiej na Galicję 1914/1915 i wyjazdu rodziny do Wiednia, zorganizował I Wiedeńską Drużynę Skautową im. Króla Jana Sobieskiego. Po powrocie do Tarnowa, obydwaj bracia prowadzili drużyny: Adam w I Gimnazjum, Zbysław w Wyższej Szkole Realnej.

A czas był gorący. Trwała wojna światowa i wzrastała w narodzie nadzieja na odzyskanie Niepodległości. Jakiś czas razem z Czesławem Kulikowskim odbudowywali zniszczony przez inwazję ruch skautowy. Potem Adam sam objął kierownictwo Hufca Harcerzy. Z niesłychanym temperamentem rozwijał pracę także w terenie. Nigdy wcześniej ani potem, nie istniała Harcerska Dzielnicza oparta na siatce organizacyjnej Towarzystwa Gimnastycznego Sokół. Doprowadził do rozwoju różnych form

pracy, szerokich kontaktów nawet zagranicznych, prowadził stałą rubrykę „Z życia skautów” w lwowskim „Skaucie” i przekazywał bogactwo informacji o pracy drużyn.

Wprowadził w Hufcu „czysto polskie słownictwo” eliminując nazwy angielskie i przyjmując nazwy staropolskie. Cieszył się, patrząc na swoich chłopców, że *nauczylimy ich widzieć w harcerstwie zaszczytną służbę dla Ojczyzny, a którzy do naszej idei całą duszą się przywiązali.*

To on zainicjował powstanie Muzeum Pamiętek Harcerskich oraz Harcerskie Muzeum Wojenne w Tarnowie w 1917 roku, otworzył „Książnicę”. Zorganizował Harcerską Kasę Oszczędności, umieścił harcerzy i w czasie wakacji w okolicznych dworach na tzw. „obozach roboczych” a najważniejsze – przewidując rozwój wypadków zorganizował i przeszkolił tuż po wakacjach 1918 roku „Pogotowie Narodowe”. Złożone ze starszych harcerzy, wraz z Polską Organizacją Wojskową, trwało w gotowości bojowej w historyczną noc z 30/31 października 1918 r. w pałacyku Bractwa Kurkowego w Ogrodzie Strzeleckim w Tarnowie. Wpływ idei lewicowych ojca, sprawił, że nie mogąc przekonać naczelnictwa ZHP do bardziej radykalnego programu, założył Wolne Harcerstwo” (1921–1924). Organem WH były „Płomienie”. WH zagrożone przejęciem przez komunistycznego „Pioniera” zakończyło działalność po III Zjeździe w 1924 roku a ich inicjator wstąpił do PPS, zajmując się polityką.

Przez całe życie pozostał wierny idei socjalizmu, udowadniając jednak, że polski socjalizm jakkolwiek powstał w pierwszej połowie XIX wieku we Francji, wśród polskiej emigracji, to wyrósł jednak z polskich tradycji, doświadczeń i potrzeb. Niewola narodowa i krzywda chłopska nadały socjalizmowi polskiemu odrębny charakter. Uważał też, że chrześcijańska motywacja dążeń socjalistycznych przeważała tak dalece, że można ją określić jako niemal powszechną w polskim socjalizmie, który też jego zdaniem nie miał nic wspólnego z komunizmem.

Dlatego po II wojnie pozostał aż do śmierci na emigracji. Gdy do Londynu przyjechał premier PRL-u Józef Cyrankiewicz powiedział mu, że: *socjalizm bez wolności i demokracji jest upiornym nonsensem.*

M. Żychowska

Harcerstwo tarnowskie miało w tej służbie swój udział i o tym pamiętano.

* * *

Ale nie zawsze można było tę pamięć kultywować. W okresie PRL-u upamiętniano tylko pewne wydarzenia historyczne, związane głównie z niektórymi wydarzeniami II wojny światowej, o innych nie wolno było wspomnieć. W gorących latach 80-tych, latach „Solidarności”, było to tym bardziej trudne. Tymczasem zbliżała się 70-ta rocznica odzyskania Niepodległości, a zarazem walk o Lwów. Wiadomo było, że nikt tego faktu nie zapomni, a tym bardziej nie uczci. Wobec powyższego, Krąg Starszych Harcerzek im. Franciszki Czerneckiej w Tarnowie postanowił upamiętnić ten fakt i udział w nim tarnowskich harcerzy.

Postanowiono umieścić pamiątkową tablicę w kościele XX Filipinów, w którym przed wymarszem do Lwowa modlili się tarnowscy harcerze wraz ze swym komendantem Adamem Ciołkoszem. Nasza propozycja została życzliwie przyjęta i zaakceptowana przez O. Superiora ks. Mieczysława Stebarta.

W ciągu trzech miesięcy 1988 roku artysta rzeźbiarz Marek Benewiat (który wcześniej już wykonywał nasze tablice harcerskie) opracował projekt, który został zaakceptowany przez Krąg. Natomiast same członkinie Kręgu energicznie zajęły się zbiórką datków na wykonanie wspomnianej tablicy, która miała być odlana z brązu.

Była to akcja niesłychanie spontaniczna, ale temat był tak gorący i tak na czasie, tak serdecznie wspomagany przez społeczeństwo, że mimo dużych kosztów można było umieścić tę

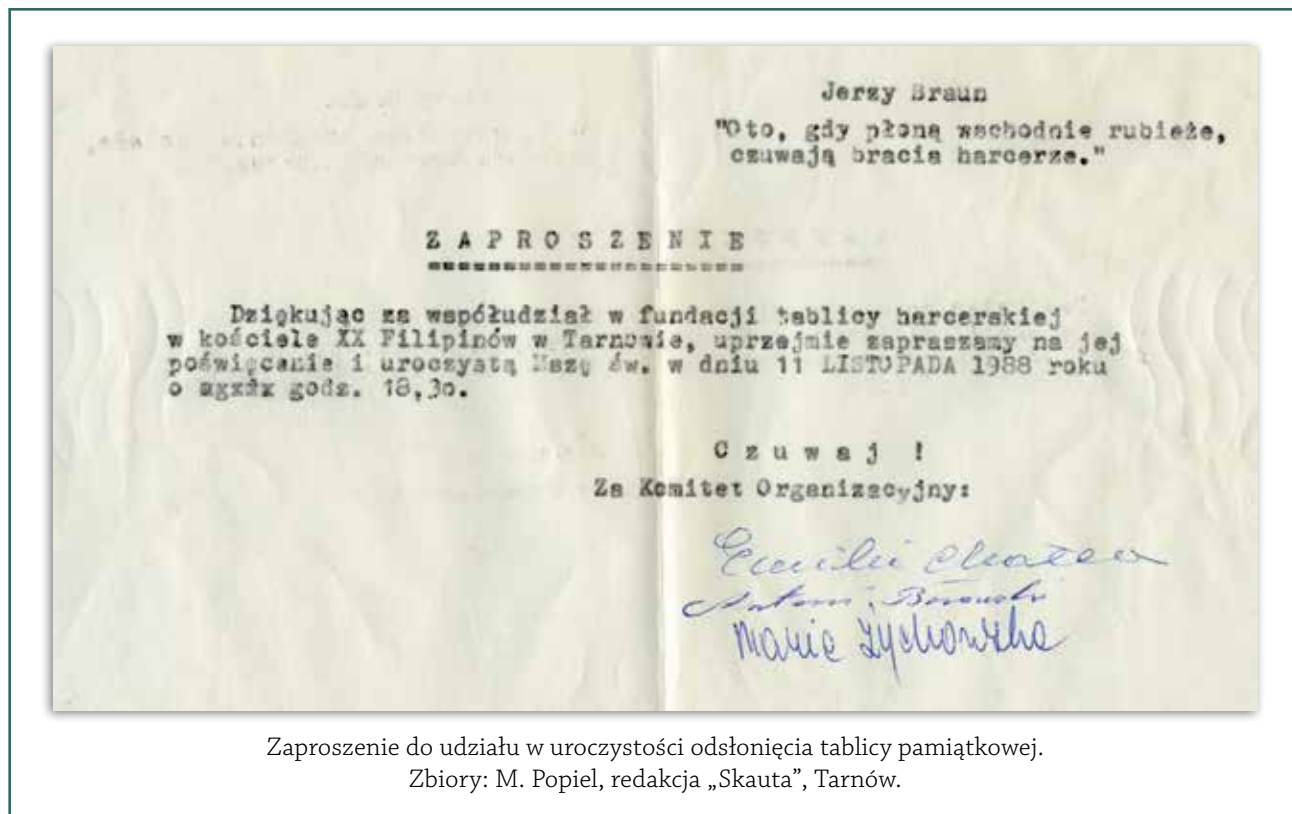
historyczną tablicę i uroczystie ją poświęcić właśnie w dniu Niepodległości. Z posiadanej dotąd dokumentacji wynika, że w tej spontanicznej akcji aż 172 osoby (nawet z zagranicy) ofiarowały datki, na jakie stać ich było w tym trudnym okresie, a które pozwoliły zrealizować nasz zamiar.

Dzisiaj trudno jest nawet zrozumieć, jak w ciągu trzech miesięcy udało się tak dużą sprawę urzeczywistnić. Ale czas był niesłychanie gorący. Było to przecież na pół roku przed „okrągłym stołem”, kiedy członków „Solidarności” tropiono, aresztowano, niszczone, nieustannie inwigilowano, kiedy mordowano kapłanów katolickich, a wszystko, co łączyło się z historią, przypisywano właśnie „Solidarności”. I słusznie. Upadający totalitaryzm bronił się rozpaczliwie, a odzyskiwana Pamięć Narodowa domagała się uznania. Przypominały się słowa A. Mickiewicza:

*Nasz naród jest jak lawa,
z wierzchu zimna i twarda, sucha i plugawa,
lecz wewnętrznego ognia sto lat nie wyziębi.
Pławajmy na tę skorupę i zstąpmy do głębi.*

Nasz Krąg Starszych Harcerzek tak właśnie zrobił. Cała uroczystość miała się odbyć tylko w kościele. Nie zamierzałyśmy jej przenosić w inne miejsca, nie chcąc narażać ludzi, bardzo w owym czasie reagujących żywo na wszystkie patriotyczne dokonania, na co tylko czekały organa ścigania. O programowe przemówienie poprosiliśmy często wówczas bywającego w Tarnowie prof. dra hab. Juliusza Brauna.

Dzień wcześniej, w godzinach już nocnych, bardzo ciężką tablicę, odlaną przez znaną Odlewnię Żeliwa i Metali Nieże-

Zaproszenie do udziału w uroczystości odsłonięcia tablicy pamiątkowej.
Zbiory: M. Popiel, redakcja „Skauta”, Tarnów.

Program uroczystości:

- Powitanie obecnych przez O. Superiora ks. Mieczysława Stebarta.
- Wiersz Jerzego Brauna *Do braci harcerzy* – w wykonaniu Joasi Izydorczyk.
- Gawęda okolicznościowa prof. dra hab. Juliusza Brauna.
- Poświęcenie tablicy pamiątkowej.
- Złożenie wieńców i kwiatów pod tablicą pamiątkową.
- Msza św. celebrowana przez O. Superiora ks. M. Stebarta w asyście kapłanów: ks. Tadeusza Bańkowskiego, ks. Jacka Moryto, ks. Władysława Szczebaka.
- Homilia - ks. Tadeusz Bańkowski.
- Podziękowanie – hm. Maria Żychowska.
- Odśpiewanie pieśni *Boże, coś Polskę*.
- Odśpiewanie *Modlitwy harcerskiej*.

lanych Janiny i Bogdana Sapów, przy pomocy kilku pracowników fizycznych umieszczono w północnej ścianie kościoła. Było już po północy, gdy po zakończeniu tej akcji wracałam razem z byłą komendantką Hufca Harcerki druhną Emilią Chrzanowicz-Matelową i jej mężem do domu.

Nazajutrz przyjechał z Kielc prof. Juliusz Braun i zamieszkał w hotelu „Polonia” przy ul. Wałowej. Z Krakowa przyjechał z zamiarem rozmowy z nim (na własne tematy) pracownik naukowy UJ dr Władysław Konieczny. Gdy jednak weszliśmy do recepcji hotelu, zwróciłam uwagę na kilku młodych ludzi, którzy tam przebywali. Za chwilę, gdy Profesor chciał wejść do swego pokoju, powiedziano mu, że zepsuło się centralne ogrzewanie i właśnie naprawiają. Zrozumiałam, o co chodzi, i karteczką przesłałam mu wiadomość, że zakładają podsłuch. Panowie wyszli więc na korytarz i tam porozmawiali.

Msza św. w kościele XX. Filipinów miała się odbyć o godzinie 18.30. Już dochodząc wcześniej do kościoła, widziało się pełno wozów milicyjnych w pobliżu (potem obstawiono cały kościół), obserwowano wszystkich idących i odbierano kwiaty, przewidując, że mogą być później złożone pod Pomnikiem Nieznanego Żołnierza. Atmosfera była niezwykle napięta.

Uroczystość zagałę O. Superior ks. Mieczysława Stebart. Zgodnie z programem nastąpiła deklamacja wiersza przez Joannę Izydorczyk:

Jerzy Braun

DO BRACI HARCERZY!

*Do was wyciągam, najmłodszy duchem,
braterską dłoń do przysięgi;
że jako drzewiej pod złych łańcuchem
chcieliśmy tworzyć Hufiec Potęgi
i teraz także pójdziemy karni,
z pieśnią na ustach, wołą mocarni,
my, Pospolitej Rzeczy żołnierze:
Czuwajcie, bracia harcerze!*

*Że jako drzewiej, gdzieś o wieczorze
przy obozowym ognisku,
huczała Rota w polu i borze
przy naszych źrenic hardym połysku...
że jako teraz pod lwowskim grodem
łśni gloria chwały nad czołem młodem,
gdy przyjdą boje i trudy świeże –
będą czuwalni harcerze!*

*A kiedy naród zwycięski w boju
schowa do pochew pałasze,
stanie do twardej pracy pokoju,
dając Ojczyźnie „wszystko, co nasze...”*

*Oto się skrzyknął Hufiec Potęgi
i dłoń wyciąga, dłoń do przysięgi,
oto gdy płoną wschodnie rubieże,
czuwają bracia harcerze!*

Następnie wygłosił programową gawędę prof. dr hab. Juliusz Braun, witając obecnych:

Przewielebny Księżu Superiorze, Czcigodni Księża, Druhnny, Druhowie!

Niech mi wolno będzie rozpocząć tę – jak ją nazwali organizatorzy – gawędę słowami znanej modlitwy harcerskiej:

*O Panie Boże, Ojczy nasz, w opiece swej nas miej,
harcerskich serc Ty drgnienia znasz...*

Niechże więc drgnieniem odpowiedzą serca nas wszystkich...

*Wszak Ciebie i Ojczyznę miłując, chcemy żyć,
harcerskim Prawom w życia dniach
wiernymi zawsze być!*

*Przypomnijmy sobie słowa tej pieśni naszych młodych lat
właśnie tu, w kościele XX Filipinów, stojąc przed tą tablicą,
która ma upamiętniać owe chwile sprzed siedemdziesięciu lat,
gdy oddział tarnowskich harcerzy ruszał na odsiecz Lwowa.*

Tarnów był już od dwóch tygodni wolny. Dnia 31 października, na gruzach rozpadającej się Austrii – Kraków i Tarnów jako jedne z pierwszych miast polskich odzyskały wolność. Członkami bowiem Polskiej Komisji Likwidacyjnej byli synowie tej ziemi, Wincenty Witos i burmistrz dr Tadeusz Tertil.

Tej historycznej nocy pluton harcerski był skoszarowany w „strzelnicy”, a rankiem komendant wojskowy płk Amirowicz przejął władzę w polskim Tarnowie.

Ale także w tym czasie Austriacy przekazali Lwów Rusinom. Lwowiacy rozpoczęli walkę o oswobodzenie miasta. Ruszyły też polskie oddziały na odsiecz Lwowa. Ruszyli i harcerze tarnowscy, a odjazd ich poprzedziła Msza św. odprawiona 13 listopada w tym kościele. Bo był to kościół, z którym najbliżej związana była tarnowska młodzież.

Tu w każdą niedzielę, w oratorium, byliśmy na Mszy św. szkolnej, zanim na zbiórkę pod kapliczką św. Walentego wyruszyło się na wycieczkę coniedzielną, harcerską.

Po bożemu rozpoczynał się dzień służby harcerskiej. Po bożemu od Mszy św. należało zacząć tę nową służbę, już w mundurze wojskowym.

„Mam szczerą wolę całym życiem pełnić służbę Bogu i Ojczyźnie...”

Tak brzmiała rota Przyrzeczenia Harcerskiego owego czasu.

„Całym życiem”... A ten nowy odcinek służby – odsiecz Lwowa mógł kosztować życie.

I te lata służby: 1918, 1919, 1920 – dla niejednego z harcerzy tarnowskich to właśnie oznaczały.

Tam pod Lwowem gdzie w wojence padł, rośnie na mogile białej róży kwiat...

Poświęćmy i my chwilę pamięci Tym, co zginęli za Lwów, za Polskę:

Na braci naszych poległych w boju
prosimy u Twych stóp,
Niechaj na wieki spoczną w pokoju,
A Ty błogosław ich grób.

Na polu chwały nasz młody brat
leżał we krwi własnej
jak podcięty kwiat!
Leć, młody orle, za niebios próg,
tak nam dopomóż Bóg!

[J. Braun]

Odsiecz przyniosła miastu 22 listopada 1918 roku wolność. Lwów znów był polski.

LEOPOLIS SEMPER FIDELIS.

Ale potem w latach okupacji śpiewaliśmy:

Twardą dłońią los nam wykuł dzieje,
iść przez znoje uczył nas i trud.

Odwróciła się karta dziejów. Ale nadal w zmienionych warunkach duch Polski był niespożyty. Jakiejże treści nabiera hymn Unii, organizacji podziemnej z lat okupacji niemieckiej, której twórcą i przywódcą był syn Ziemi Tarnowskiej, w młodych latach związany z ruchem harcerskim, tutejszy drużynowy i hufcowy – Jerzy Braun – twórca Unii, której członkami było wielu dawnych harcerzy oraz obecny Papież.

Czcimy dziś rocznicę.

Ale „Rocznice święcić należy – czytamy słowa Józefa Piłsudskiego przytoczone w liście pasterskim Episkopatu Polski na 70-lecie odzyskania przez Polskę Niepodległości – powtórz-

my – nie tylko wspomnieniami, ale także postanowieniem nowych czynów.

I otóż nowe horyzonty głosi hymn Unii:

Miłość swą mocą zmieni
cały ogromny świat,
Prawdę wynurzy z cieni,
Że bliźni to nasz brat.
Ona połączy ludy
w jeden braterski krąg.
Ludzkość dostąpi cudu
w jedności serc i rąk.

Czyż nie takie zawrotne perspektywy otwiera przed nami działalność Papieża Polaka zwracającego się właśnie w tym roku 70-lecia Niepodległości Polski, ale i 1000-lecia chrztu Rusi – ku wschodowi?

A więc może już niedługo...

Miłość swą mocą zmieni cały ogromny świat...
Ona połączy ludy w jeden braterski krąg.
Ludzkość dostąpi cudu w jedności serc i rąk.

Tak oto, w tej gawędzie, od historii walk zbrojnych w 1918 roku i zwycięskiej odsieczy lwowskiej z udziałem tarnowian, od wzajemnych urazów polsko-ukraińskich onych lat, dochodzimy przez hymn Unii do dnia dzisiejszego, by z wiarą i nadzieją otworzyć serca i umysły na miłość, która swą mocą zmieni cały ogromny świat.

A więc – CZUWAJ! – Bądź gotów!

* * *

Po wygłoszeniu tej gawędy nastąpiło poświęcenie tablicy przez celebrytów Mszę św. kapłanów. Następnie homilię wygłosił ks. Tadeusz Bańkowski:

Bóg Jest Panem Historii

I. Z trudnego „dzisiaj” patrzymy na trudne polskie „wczoraj”.

Historia każdego narodu i dzieje poszczególnego człowieka składają się z trzech etapów: Przeszłości, Teraźniejszości i Przyszłości. O przeszłości mówił Pan Profesor w pięknej gawędzie na początku Mszy św. Chciałbym tylko w imieniu nas – średniego i młodego pokolenia tarnowian i Polaków, powiedzieć pod adresem pokolenia najstarszego: dziękujemy Wam, że wywalczyliście nam Polskę. Wielu z tych, którzy byli uczestnikami wydarzeń 1918 roku, przeszło już do wieczności, bo „Jeśli komu otwarta droga do nieba, to tym, co służą Ojczyźnie” Wierzymy, że otrzymali już swoją nagrodę i modlimy się za nich. Niektórzy tylko jeszcze żyją, dając świadectwo tamtym trudnym czasom, które zaowocowały niepodległością Polski. Wyróżamy Im nasz szacunek i wdzięczność.

II. Odpowiedzialność za Polskę Polaków dziś żyjących.

My, współczesne pokolenie Polaków, również walczyliśmy. Może nie aż do przelewu krwi, choć w ostatnich latach również czasem płynęła krew. Walczyliśmy o moralne oblicze naszego narodu. O prawdziwą wolność, sprawiedliwość, prawa człowieka, walczyliśmy nie orężem, nie przemocą. Nikomu nie zagrażamy.

Jan Matras, *11 Listopada*, obraz, techniki mieszane, 1988 r. Zbiory: Muzeum Okręgowe w Tarnowie, Kolekcja Harcerska, sygnatura: MT-H-H/150.

Nie wiem dlaczego więc ulica Janka Krasickiego (przy której stoi kościół OO. Filipinów – M. Z.; obecnie J. Piłsudskiego – red.) jest dzisiaj zmilitaryzowana. Siły porządkowe są tu niepotrzebne.

Walczyliśmy o wartości najwyższe po to, aby być uczciwymi wobec Was, którzyście Polskę wywalczyli. Bo Wy macie prawo zapytać nas dzisiaj: Co zrobiliście z wolnością, co zrobiliście z „Solidarnością”? Co zrobiliście z polskim Harcerstwem, ze stoczną Gdańską, do czego doprowadziliście polską gospodarkę, polskie rolnictwo, jakie perspektywy otworzyliście przed młodym pokoleniem?

Nie musimy wstydić się wobec Was. Do pokoleń bohaterskich kapłanów poprzednich epok, którzy cierpieli za Polskę, dołączyli w naszym pokoleniu Prymas Wyszyński i ks. Jerzy Popiełuszko.

Do rejestru licznych organizacji i stowarzyszeń patriotycznych działających w okresie II RP dołączyła w naszych czasach „Solidarność”.

Nigdy nie zaakceptujemy przemocy, tym więcej, jeśli pochodziłaby od własnych rodaków. Kiedy jest nam dzisiaj ciężko, patrzymy na czasy walki o Niepodległość w 1918 roku i wierzymy w zwycięstwo.

III. Nie wolno nam nie patrzeć w przyszłość.

Kiedy obserwujemy pociągnięcia polityczne, ekonomiczne, społeczne powojennych ekip rządowych, zauważamy dziwny i tragiczny brak perspektywicznego myślenia. Tak jak gdyby ci ludzie mówili: „po nas choćby potop”. Ale potop nie przyszedł. A błędy popełnione czterdzieści czy trzydzieści lat temu mszczą się dzisiaj i trudno opanować ich skutki.

Patrzymy w przyszłość. Ale patrzymy oczyma wiary. Patrzymy z perspektywy modlitwy i wiemy, że PRZYSZŁOŚĆ jest w ręku BOGA. To nas napawa nadzieją, ale nie zwalnia od pracy, walki, ofiary. Amen.

* * *

Na zakończenie – w imieniu grona starszyny harcerskiej Tarnowa – podziękowanie za możliwość zamieszczenia historycznej tablicy, uroczystą Mszę św. i całą uroczystość złożyła drużynowa Kręgu Starszych Harcererek hm. Maria Żychowska.

Przypomniała na koniec słowa Ojca św. Jana Pawła II powiedziane do uczestników IV Światowego Zlotu ZHP w Stanach Zjednoczonych w roku bieżącym:

CZUWAĆ – to otaczać odpowiedzialną troską całe dziedzictwo kulturowe przodków, które decyduje o naszej tożsamości chrześcijańskiej i narodowej.

By tak naprawdę było, wszyscy nadal i stale – czuwajmy!

Po odśpiewaniu pieśni *Boże, coś Polskę* i *Modlitwy harcerskiej*, wszyscy zaczęli spokojnie wychodzić. Ale już pod koniec Mszy św. z ulicy słyhać było prowokacyjne nawoływania: pod pomnik, pod pomnik! Chodziło o Pomnik Nieznanego Żołnierza, pod którym, według nieznanymi ulotek, miał odbyć się wiec, którego nie miałyśmy w planie.

W tej sytuacji ks. M. Stebart zaprosił prof. Brauna i Marię Żychowską na herbatę, z uwagi na sytuację uliczną. Podobno wszystkie ulice wokół były obstawione tzw. „sukami”, milicyjnymi wozami. Zatrzymywano wychodzących, starsze osoby legitymowano, ale młode zabierano do tych „suk”, za-

wożono do Mościc, gdzie mieściła się siedziba WSW, i przesłuchiowano. Podobno wszystkich potem zwolniono, ale władza ludowa nadal udawała, że nie godzi się na podobne zachowywanie pamięci historycznej.

Dowodem, jak bardzo osobliwa była atmosfera tego wieczoru w Tarnowie, jest obraz tarnowskiego artysty malarza Jana Matrasa, w którym oddał niezwykle sugestywnie atmosferę

tamtego wieczoru, pełnego wrogiej podejrzliwości i agresji ze strony MO i ORMÓ w obliczu zwykłych obywateli modlących się w kościele i pragnących zachować pamięć o przeszłości. Obraz ten – ofiarowany przez artystę – znajduje się w Kolekcji Harcerskiej w Muzeum Okręgowym w Tarnowie.

Czuwajmy! ■

M. Żychowska

Źródła:

1. Archiwum Narodowe w Tarnowie, *Materiały do dziejów ZHP 1910–1986*, sygn. ZHP J–3/6/40, ZHP J–4/16, ZHP J–6/3/5.
2. „Skaut”, Lwów 1917, nr 13–14 i 15–18; 1918, nr 5.
3. „Czuwaj”, Tarnów nr 1, IV 1919.
4. Wł. Martynowiczówna, *Wychowanie obywatelskie w Harcerstwie*, Warszawa 1932, s. 11.
5. A. Ciołkosz, *Starodawne opowiadania dzieje*, Jednodniówka Harcerska „Zawiszak”, Tarnów 1935, s. 3–4.
6. L. i A. Ciołkoszowie, *Zarys dziejów socjalizmu polskiego*, Londyn 1966, t.1, s. 1–11.
7. P. Stawecki, *Stanowisko polskich władz wojskowych wobec plebiscytu na Warmii i Mazurach*, Warszawa 1968, s. 451–464.
8. W. Wojstomski, *15 Okręg Krakowski – Grupa harcerska przy 2 Dywizji Legionów, [w:] Naprzód skauci, harcerze w bojach 1914–1921*, Londyn 1968, s. 52.
9. J. Żmigrodzki, *Ciołkosz Adam, polityk-pisarz-historyk socjalizmu*, wyd. zbiorowe, Londyn 1972.
10. M. Żychowska, *Harcerstwo tarnowskie 1910–1975*, Tarnów 1984, s. 27–30.
11. M. Żychowska, *Maria Vetulani de Nissau*, „Rocznik Tarnowski” 1990, s. 149–151.
12. M. Żychowska, *Harcerstwo tarnowskie 1910–1939*, Tarnów 1992, s. 4 i 33–35.
13. M. Żychowska, *Harcerstwo Ziemi Tarnowskiej 1910–1939*, Tarnów 1992, s. 115–118.
14. Dokumentacja programowa i finansowa związana z fundacją tablicy – w zbiorach autorki.

<p>Dr Maria Żychowska, harcmistrz, archiwistka, historyk Harcerstwa Tarnowskiego, autorka m.in. trzech tomów <i>Represji komunistycznych w Tarnowskiem w latach 1945–1956</i>, <i>Wykłęci na tarnowskich nekropoliach</i>. O popularyzowaniu postaci J. Brauna pisaliśmy w „Skauście”, nr 1 [17], luty 2009 r.</p>		<p>Marek Benewiat, rzeźbiarz, nauczyciel. studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie w l. 1973–1978. Dyplom na wydziale rzeźby uzyskał w pracowni Mariana Koniecznego. Od 1979 r. do 1982 r. uczył w Liceum Sztuk Plastycznych i Studium Konserwacji w Tarnowie. Tworzy we własnej pracowni artystycznej.</p>	
---	---	--	---

Paweł Głowiak

SERIA PRZYWRÓCIĆ PAMIĘĆ – ZESTAWIENIE WYDANYCH REPRINTÓW NA DZIEŃ 7.02.2019 R.

Ciąg dalszy zestawienia z numeru 3 [52] „Skauta”, z października 2018 r., s. 24.
<http://impulsoficyna.com.pl/katalog/kategoria,harcerstwo-przywrocic-pamiec,44>

Lp.	Autor	Tytuł	Nr katalogowy ISBN
164		<i>Takiej Polski chce Józef Piłsudski</i>	978-83-8095-502-8
165	Kazimierz Lutosławski	<i>Czem jest skauting polski? Gawęda obozowa</i>	978-83-8095-431-1
166	Henri Bouchet	<i>Skauting i indywidualność</i>	978-83-8095-674-4
167	Jan Paweł Mauersberger	<i>Związek zuchów czyli młodych harcerzy</i>	978-83-8095-430-4

SPIS PUBLIKACJI HARCERSKICH WIESŁAWA KUKLI I MARIANA MISZCZUKA

Wiesław Kukla i Marian Miszczyk to znakomita para historyków Ruchu Harcerskiego, jego tradycji i piśmiennictwa. Opublikowali wspólnie, w latach 2003–2018, dziewięć książek dotyczących dziejów harcerstwa poza granicami kraju. Kilka książek z tego cyklu zostało opisanych we wcześniejszych numerach tarnowskiego „Skauta”.

W 2018 roku ukazała się najnowsza książka: *Widziane z Londynu. Stosunek emigracji londyńskiej do wyjazdów i kontaktów młodzieży z emigracji z krajem 1949–1992*. Jest to

dobra okazja do przedstawienia całego dotychczasowego piśmiennictwa obydwu autorów, którzy od kilkudziesięciu lat konsekwentnie dokumentują historię Harcerstwa. Większość prac to artykuły i recenzje opublikowane w różnych czasopiśmie, nie tylko harcerskich. Prezentowane poniżej spisy dają ogłęd wielości i różnorodności opisywanych zagadnień oraz powinny ułatwić zainteresowanym czytelnikom dotarcie do ich oryginałów, tym bardziej, że nie wszystkie tytuły opracowań można znaleźć w Internecie.

Spis alfabetyczny publikacji harcerskich Wiesława Kukli za lata 1949 i 1992–2018

Książki

1. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Bibliografia harcerskich emigracyjnych i polonijnych druków zwartych, jednodniówek, kalendarzy i miscellaneów wydanych w latach 1912–2004*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 4, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–0–6.
2. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Co dalej? Instruktorzy harcerscy o Polsce, harcerstwie i młodzieży na łamach pism władz harcerskich na uchodźstwie (1940–1946)*. Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 9, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2016, ISBN 978–83–932707–0–5.
3. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Dzieje harcerstwa na obczyźnie 1912–2006. Zarys problematyki*. Seria: *Dzieje harcerstwa na uchodźstwie i poza krajem*, t. 1, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–0–9.
4. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Emigracyjna i polonijna prasa harcerska 1914–2003. Materiały i źródła*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 2, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2003, ISBN 83–917007–0–5.
5. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Harcerska działalność wydawnicza w Europie, Azji, Ameryce Południowej od 1912 r. Zarys dziejów wraz z bibliografią*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 7, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2012, ISBN 978–83–932707–1–2.
6. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Polish Scouting Publishing in the United States of America, the United Kingdom, Canada and Australia (1913–2009). Outline of History and Bibliography. Harcerska działalność wydawnicza w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii, Kanadzie i Australii (1913–2009). Zarys dziejów wraz z bibliografią*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 6, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2009, ISBN 978–83–917007–5–4.
7. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Widziane z Londynu. Stosunek emigracji londyńskiej do wyjazdów i kontaktów młodzieży z emigracji z krajem 1949–1992*, Seria: *Dzieje harcerstwa poza krajem i na obczyźnie*, t. 2, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2018, ISBN 978–83–932707–3–6.
8. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Współczesna prasa harcerska wydawana poza granicami kraju*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 5, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–1–2.
9. Wiesław Kukla, Marian Miszczyk, *Wydawnictwa Związku Harcerstwa Polskiego na wschodzie 1941–1947. Materiały i źródła*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 8, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2013, ISBN 978–83–932707–1–2.

Artykuły

1. *Archiwalna prasa harcerska na obczyźnie. Spójnik Terenowy 1959–1979* (Elizabeth, New Jersey, USA), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2007, nr 1[9], s. 6–8.
2. „Biuletyn Informacyjny Naczelnictwa” (BIN) – zaginiona kronika dziejów ZHP poza granicami Kraju (współautor Marian Miszczyk), http://www.academia.edu/4892066/Wieslaw_Kukla_Marian_Miszczuk_BIULETYN_INFORMACYJNY_NACZELNICTWA_BIN
3. „Biuletyn Informacyjny Naczelnictwa” – kroniką dziejów ZHP poza granicami Kraju, (współautor Marian Miszczyk), „Przegląd Polsko-Polonijny”, Gorzów Wielkopolski 2014, nr 7–8, s. 41–51.
4. *Biuletyn. Ogólnopolski Klub Autorów i Dokumentalistów Opracowań Historii Harcerstwa – Gniezno 2000*, Warszawa, Polska, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 1 [5], s. 14–16.

5. *Bon na budowę „Domu Harcerskiego” – przyczynek do dziejów harcerstwa we Włocławku*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2017, nr 5 [49], s. 20.
6. *Czasopismo „Znicz” (Stany Zjednoczone) w realizacji idei braterstwa skautowego*. [w:] *Dzieje harcerstwa na obczyźnie w latach 1912–1992. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 29–30 maja 1992 r. w Rogach k. Gorzowa Wlkp.* Gorzów Wlkp. 1992, s. 263–266.
7. *Działalność wydawnicza harcerstwa na Zaolziu*, (współautor Marian Miszczyk), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 4 [30], s. 10–17.
8. *Działalność wydawnicza harcerstwa w europejskiej części Cesarstwa Rosyjskiego i Rosji Radzieckiej (1915–1919)*, (współautor Marian Miszczyk), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 1–2 [27–28], s. 8–15.
9. *Działalność wydawnicza poznańskiej „Czarnej Trzynastki”*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 2 [18], s. 5–10.
10. *Działalność wydawnicza ZHP w Niemczech w latach 1945–1949*, (współautor Marian Miszczyk), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 3 [29], s. 9–13.
11. *Harcerska Służba Polsce*, [w:] *Jednodniówka z okazji 30-lecia drużyny harcerzy „Czarna Trzynastka” im. kanc. Jana Zamoyskiego w Poznaniu*, Poznań 1949, [s. 6–7].

12. *Harcerskie gazetki internetowe wydawane na obczyźnie*, „Przegląd Polsko-Polonijny”, Gorzów Wielkopolski 2012, nr 3, s. 303–311.
13. *Harcerskie Wici. Gazetka Związku Harcerstwa Rzeczypospolitej w Kanadzie*. ZHR Polish Scouts of Canada (Richmond Hill, Ontario), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 3–4 [19–20], s. 12–14.
14. *Harcerskie wydawnictwa*, „Wici Harcerskie Kanady”, Toronto, Ontario, Kanada 2006, nr 174, s. 29.
15. *Harcerstwo w konferencji naukowej* [dot. konferencji w Rogach k. Gorzowa Wlkp.], „Znicz. Wiadomości Harcerskie”, Bethlehem, CT, USA 1998, nr 62, s. 13–14.
16. *Harcerstwo nad Pacyfikiem. Oficjalny Organ Z.H.P. Koło Przyjaciół Harcerstwa w Vancouver, B.C. (1971–1986) Vancouver, Brytyjska Kolumbia, Kanada*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2008, nr 3–4 [15–16], s. 7–10.
17. *Harcerz Kresów. Pismo Braci Harcerskiej HPnU (Harcerstwa Polskiego na Ukrainie) – Lwów, Ukraina*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2008, nr 2 [14], s. 9–12.
18. *Joanna C. Grześkowiak Matejkowa*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2007, nr 2 [10], s. 8.
19. *Informacja – academia.edu*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2015, nr 4 [39], s. 16.
20. *„Ku Słońcu” – działalność wydawnicza „Poznańskiej Czarnej Trzynastki (1921–2001)*, (współautor Janusz Heller) [w:] *Z dziejów prasy harcerskiej w kraju i na obczyźnie*. Pod redakcją Wiesława Kukli i Marka Szczerbińskiego. Gorzów Wlkp. 2003. s. 147–155.
21. *Nasza Gazetka „Ku Słońcu”*, [w:] *Jednodniówka z okazji 30-lecia drużyny harcerzy „Czarnej Trzynastki” im. kanc. Jana Zamoyskiego w Poznaniu*, Poznań 1949, [s. 18–19].
22. *Nasza Gazetka. Harcerskie Pismo dla Dzieci i Młodzieży, Czeski Cieszyń, Zaolzie, Republika Czeska*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2008, nr 1 [13], s. 9–12.
23. *Notatki z dziejów harcerstwa w Czerniowcach (na podstawie wspomnień Jadwigi Domańskiej)*. [w:] *Dzieje harcerstwa na obczyźnie w latach 1912–1992. Materiały z konferencji naukowej odbytej w dniach 29–30 maja 1992 r. w Rogach k. Gorzowa Wlkp.* Gorzów Wlkp. 1992, s. 271–273.
24. *O harcerstwie samodzielnym*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 3–4 [19–20], s. 11–12.
25. *Ocena aktualnego stanu bibliografii harcerskich czasopism emigracyjnych i polonijnych*. [w:] *Z dziejów prasy harcerskiej w kraju i na obczyźnie*. Pod redakcją Wiesława Kukli i Marka Szczerbińskiego. Gorzów Wlkp. 2003, s. 353–357.
26. *Ognisko Harcerskie. Kwartalnik starszyny harcerskiej (Londyn)*, „Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 22 lutego 2006, nr 1 [5], s. 10–13.
27. *Ogniwa. Pismo harcerek/Pismo dziewcząt 1949–1955 (Londyn, Wielka Brytania)*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2007, nr 4 [12], s. 7–10.
28. *Pożegnanie hm. Ewy Karpińskiej-Gierat*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2014, nr 3 [34], s. 9–11.
29. *Prasa harcerska emigracyjna i polonijna wczoraj i dzisiaj*, (współautor Marian Miszczuk), [w:] *Z dziejów Polski i emigracji (1939–1989)*, Pod red. Marka Szczerbińskiego i Tadeusza Wolszy. Gorzów Wlkp. 2003, s. 321–332.
30. *Sieć informacyjna „ZNICZ” (po zniczowe ISKRY)*, „Znicz. Wiadomości Harcerskie”, Bethlehem, CT, USA 2006, nr 81 – numer pożegnalny, s. 17–18.
31. *Skaut. Czasopismo Związku Harcerstwa Polskiego na Wschodzie 1942–1946 (Jerozolima, Palestyna)*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2007, nr 3 [11], s. 6–10.
32. *Tropami historii Polonii. Dzieje harcerstwa w Budapeszcie*, „Głos Polonii”, Budapeszt 2009, nr 98, s. 18.
33. *Uwagi o stanie badań dziejów harcerstwa na obczyźnie*, (współautor Marian Miszczuk), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2011, nr 2–3 [25–26], s. 7–14.
34. *Wileńska prasa harcerska w latach 1990–2008 (Wilno, Republika Litewska)*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 1 [17], s. 11–15.
35. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Bogu i Ojczyźnie – Biuletyn duszpasterstwa na Białorusi*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 3 [10] wrzesień 2005, s. 7–10.
36. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Kronika Harcerska (Chicago, Illinois, USA)*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 4 [8], s. 7–9.
37. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Na Tropie. Pismo Młodzieży Harcerskiej (Londyn, Anglia)*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 3 [7], s. 6–9.
38. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Pożegnanie „Znicza”*, (Bethlehem, Connecticut, USA), „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 4 [8], s. 5–6.
39. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Węzelek. Pismo Instruktorów (Londyn)*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 1 [8], s. 10–12.
40. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Wiadomości Harcerskie/Znicz (USA)*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 2 [9], s. 6–10.
41. *Współczesna prasa harcerska na obczyźnie. Wici Harcerskie Kanady (Toronto, Ontario, Kanada)*, „Skaut. Harcerskie Pismo – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 4 [11], s. 10–13.
42. *Współczesna prasa harcerska wydawana poza krajem – ogólne informacje bibliograficzne*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 1 [8], s. 8–10.
43. *Z dziejów prasy harcerskiej na obczyźnie. (Czasopisma wydawane po wrześniu 1939 r. do roku 1950)*. Zawiera załącznik: *Prasa harcerska wydawana na obczyźnie w zbiorach Komisji ds. Dziejów Harcerstwa na Obczyźnie, Światowej Rady Badań nad Polonią*. [w:] *Z dziejów polskiej prasy na obczyźnie (od września 1939 roku do współczesności)*. Pod redakcją Marka Szczerbińskiego. Instytut Kultury fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wlkp. 2002, s. 189–212.
44. *Z obozu w Oleśniczce 1945 r. Szkice obozowe*. [w:] *Jednodniówka z okazji 30-lecia drużyny harcerzy „Czarnej Trzynastki” im. kanc. Jana Zamoyskiego w Poznaniu*, Poznań 1949, [s. 29–30].
45. *Zarys dziejów harcerstwa na obczyźnie w latach 1912–2004*, (współautor Marian Miszczuk), „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 2 [6], s. 9–12.

Recenzje:

1. *Adam F. Baran, Od pierestrojki do Karty Polaka. Środowiska i organizacje polskiego harcerstwa na terenie ZSRR i po jego rozpadzie*, Warszawa 2014, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2014, nr 4 [35], s.19–20.
2. *Andrzej Małkowski, Scouting in Poland, Londyn 1913, reprint: Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2014, s. 88*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2015, nr 2–3 [37–38], s. 15–16.
3. *Katarzyna Marszałek, Dziedzictwo którego nie można odrzucić. Próba interpretacji wybranych źródeł z lat 1918–2015 do dziejów Związku Harcerstwa Polskiego*, Kraków 2016, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2016, nr 4 [43], s. 20.
4. *Marian Miszczuk, Zbigniew Adolf Heidrich, człowiek, wychowawca, przedsiębiorca, naukowiec*, Warszawa 2016, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2017, nr 1 [45], s. 28.
5. *Niemieckie książki filatelistyczne*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2015, nr 2–3 [37–38], s. 14–15.

Spis alfabetyczny publikacji Mariana Miszczuka za lata 1976–2018

Książki

1. *Bibliografia emigracyjnej i polonijnej prasy harcerskiej 1914–2001*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2002, t. 1 ISBN 83–917007–0–4.
2. *Geneza harcerstwa. Wybór i opracowanie...*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1981, wyd. I, ISBN 83–203–1789–4.
3. *Geneza harcerstwa. Wybór i opracowanie...*, *Zeszyty Historyczne Harcerstwa. Materiały źródłowe nr 1*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1985, wyd. II, ISBN 83–203–1969–2.
4. *Harcerska prasa dla dzieci i młodzieży wydawana w Wielkiej Brytanii w latach 1941–1948*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2004, t. 3 wyd. I, ISBN 83–917007–0–6.
5. *Harcerki o swojej służbie. Problemy pracy starszych dziewcząt na łamach „Skrzydeł” 1930–1939*, Cz. I. Wybór tekstów i opracowanie..., Seria: *Biblioteka Harcerstwa Starszego*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1982.
6. *Harcerki o swojej służbie. Problemy pracy starszych dziewcząt na łamach „Skrzydeł” 1930–1939*, Cz. II. Wybór tekstów i opracowanie..., Seria: *Biblioteka Harcerstwa Starszego*, Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1982.
7. *Harcerskie hymny*, [Wydawnictwo Harcerskie, Warszawa] 1996. Dod. (wkładka) do czasopisma „Harcerstwo. Miesięcznik Związku Harcerstwa Polskiego”, Warszawa 1996, nr 7–8.
8. *Harcerskie symbole*, Harcerska Oficyna Wydawnicza, [Wyd. I], Kraków 1988, ISBN 83–7028–023–4.
9. *Harcerskie symbole*, Harcerska Oficyna Wydawnicza, [Wyd. II], Kraków 1989, ISBN 83–7028–023–4.
10. *Historia powstania i losów krzyża harcerskiego; lilijki harcerskiej; hasła, pozdrowienia i zwolania harcerskiego* [tytuł od wydawcy, opracowanie wydawnicze: Janusz Kot, Piotr Laskowski], Wyd. 150 WDH [przedruk materiałów drukowanych w „Motywach”], Warszawa 1984, s. 41.
11. *Ignacy Płonka i jego system zastępowy*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, ISBN 978–83–8095–341–3.
12. *Jan Rossman pseudonim „Wacek”*, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2009, ISBN 978–83–917007–4–7.
13. *Kapiszewscy. Saga o polskiej inteligencji*, Krakowska Akademia im. A. F. Modrzewskiego, Kraków 2017, s. 7–384, il.; tamże Maria Kapiszewska, 385–472, ISBN 978–83–65208–72–9.
14. *Naczelnik Adolf Zbigniew Heidrich (1899–1983). Biografia harcerska*, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2013, ISBN 978–83–932707–2–9.
15. *Spis tytułów prasy harcerskiej 1911–1939*, *Prace Zespołu Historycznego Główniej Kwatery ZHP Nr 5*, Zespół Historyczny GK ZHP, Warszawa 1983.
16. *Spis tytułów prasy harcerskiej 1945–1949 (Związek Harcerstwa Polskiego)*, *Prace Zespołu Historycznego Główniej Kwatery ZHP*, Zespół Historyczny GK ZHP, Warszawa 1987.
17. *Zbigniew Adolf Heidrich 1899–1983. Człowiek, wychowawca, przedsiębiorca, naukowiec*, Fundacja 20, Warszawa 2016, ISBN 978–83–944542–0–3.
18. *Życie na przekór. Wacław Błażejewski 1902–1986*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2018.
6. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Harcerska działalność wydawnicza w Europie, Azji, Ameryce Południowej od 1912 r. Zarys dziejów wraz z bibliografią*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 7, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2012, ISBN 978–83–932707–1–2.
7. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Polish Scouting Publishing in the United States of America, the United Kingdom, Canada and Australia (1913–2009). Outline of History and Bibliography*. *Harcerska działalność wydawnicza w Stanach Zjednoczonych Ameryki, Wielkiej Brytanii, Kanadzie i Australii (1913–2009)*. *Zarys dziejów wraz z bibliografią*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 6, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2009, ISBN 978–83–917007–5–4.
8. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Widziane z Londynu. Stosunek emigracji londyńskiej do wyjazdów i kontaktów młodzieży z emigracji z krajem 1949–1992*, Seria: *Dzieje harcerstwa poza krajem i na obczyźnie*, t. 2 Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2018, ISBN 978–83–932707–3–6.
9. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Współczesna prasa harcerska wydawana poza granicami kraju*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 5, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–1–2.
10. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Wydawnictwa Związku Harcerstwa Polskiego na wschodzie 1941–1947. Materiały i źródła*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 8, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2013, ISBN 978–83–932707–1–2.
11. Jan Lewandowski, Marian Miszczuk, Marian Adam Stawecki, *Geneza Związku Harcerstwa Polskiego*, Komenda Chorągwi [ZHP] im. „Dzieci Zamojszczyzny, Zamość 1989.

Współautor

1. Marian Miszczuk, Jerzy Siedlicki [pseud. Olgierda Fietkiewicza], *Z dziejów harcerstwa*, Cz. I, M. Miszczuk, *Z dziejów harcerstwa*; Cz. II, J. Siedlicki, *Historia w harcerstwie*, Seria: *Harcerski Lamus*, Harcerska Oficyna Wydawnicza Krakowskiej Komendy Chorągwi ZHP, Kraków 1986.
2. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Bibliografia harcerskich emigracyjnych i polonijnych druków zwartych, jednodniówek, kalendarzy i miscellaneów wydanych w latach 1912–2004*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych* t. 4, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–0–6.
3. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Co dalej? Instruktorzy harcerscy o Polsce, harcerstwie i młodzieży na łamach pism władz harcerskich na uchodźstwie (1940–1946)*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 9, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2016, ISBN 978–83–932707–0–5.
4. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Dzieje harcerstwa na obczyźnie 1912–2006. Zarys problematyki*, Seria: *Dzieje harcerstwa na uchodźstwie i poza krajem*, t. 1, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2006, ISBN 83–917007–0–9.
5. Wiesław Kukła, Marian Miszczuk, *Emigracyjna i polonijna prasa harcerska 1914–2003. Materiały i źródła*, Seria: *Dzieje harcerskich wydawnictw polonijnych i emigracyjnych*, t. 2, Wydawnictwo Tomiko, Warszawa 2003, ISBN 83–917007–0–5.

Harcerski Słownik Biograficzny t. 2–4 – biogramy

1. *Bagiński Henryk Józef (1888–1973)*, Warszawa 2012, t. III, s. 19–22.
2. *Błażejewski Wacław (1902–1986)*, Warszawa 2008, t. II, s. 23–26.
3. *Bniński Roman Piotr (1869–1948)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 36–37.
4. *Bogdanowicz Stefan (1926–1992)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 37–40.
5. *Bouffal Bronisław (1867–1949)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 40–42.
6. *Burmajster Kazimierz (1909–1962)*, Warszawa 2012, t. III, s. 32–35.

7. *Gibess Stanisław Cezary (1890–197)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 75–78.
8. *Gorzkowski Kazimierz (1899–1983)*, Warszawa 2012, t. III, s. 66–70.
9. *Heidrich Adolf-Zbigniew (1899–1983)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 89–93.
10. *Kapiszewska z Zakrzewskich Maria Janina (1907–1984)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 98–101.
11. *Kierzkowski Roman (1905–1962)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 102–104.
12. *Mydlarzowa z Rebandelów Irena Zenobia (1896–1975)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 143–146.
13. *Olbromski Antoni Robert (1896–1958)*, Warszawa 2008, t. II, s. 155–159.
14. *Olewiński Piotr (1895–1962)*, Warszawa 2008, t. II, s. 159–162.
15. *Olizar (Olizar-Wołczkiewicz) Bohdan (1905–1985)*, Warszawa 2008, t. II, s. 163–195.
16. *Osiński Aleksander (1870–1956)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 150–154.
17. *Pancewicz Bronisław Marian (1907–1983)*, Warszawa 2008, t. II, s. 165–168.
18. *Płonka Ignacy (1904–2000)*, Warszawa 2012, t. III, s. 160–163.
19. *Prokop Jan Stanisław (1914–1968)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 166–169.
20. *Rossmann Jan (1916–2003)*, Warszawa 2008, t. II, s. 179–183.
21. *Sosnowski Józef Marian (1904–1975)*, Warszawa 2008, t. II, s. 194–198.
22. *Splawska (Seweryn-Splawska) z Hermaszewskich Władysława (1910–2009)*, Warszawa 2016, t. IV, s. 192–194.
23. *Śliwiński Walerian Jeremi (1902–1978)*, Warszawa 2008, t. II, s. 223–226.
24. *Wądołkowski Ignacy Benedykt (1897–1969)*, Warszawa 2012, t. III, s. 224–227.
25. *Wądołkowski Jerzy (1895–1964)*, Warszawa 2012, t. III, s. 227–229.
2. *Bronisław Bouffall, [w:] B. Bouffall, Boy Scouts. Indyjanizm w wychowaniu*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014, s. 64–71.
3. *Gibess Stanisław Cezary (1890–1927)*, [w:] S. Gibess, *Poznaj przyrodę 11 gawęd zastępowych*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015, s. 61–69.
4. *Ewa Konstancja Grodecka – jej życie i książki*, [w:] E. Grodecka, *Nasze prawo, przyrzeczenie i pozdrowienie*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 52–89.
5. *Toż*, [w:] E. Grodecka, *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do historii. Część I. 1911–1914*, w oprac...., „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 176–213.
6. *Toż*, [w:] E. Grodecka, *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do historii. Część II. Służba wojenna I*, w oprac...., „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 184–221.
7. *Toż*, [w:] E. Grodecka, *Pierwsze ćwierćwiecze harcerstwa żeńskiego. Materiały do historii. Część III. Służba wojenna II*, w oprac...., „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 176–213.
8. *Toż*, [w:] E. Grodecka, *Zasady skautowego ruchu żeńskiego*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 58–96.
9. *Józef Korpała (1905–1989)*, [w:] J. Korpała, *Ideowość dzisiejszej młodzieży akademickiej a starsze harcerstwo*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 17–40.
10. *Franciszek Marian Usarz*, [w:] F. M. Usarz, *Metodyka ćwiczeń polowych. Z wykładów na kursie instruktorskim w Smolnicy 1925 r.*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 43–121.
11. *Jan Rossmann (1916–2003)*, [w:] J. Rossmann, *Szkoła za lasem, Program kształcenia starszyny Harcerstwa Podziemnego*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015, s. 50–98.
12. *Józef Marian Sosnowski (1904–1975)*, [w:] J. Sosnowski, *Polska w wychowaniu harcerskim*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 96–160.
13. *Toż*, [w:] J. Sosnowski, *Służba harcerska*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2018, s. 70–134.
14. *Toż*, [w:] J. Sosnowski, *Wytyczne programowe*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 72–136.
15. *Letniska Kazimierza Lutosławskiego*, [w:] Kazimierz Lutosławski, *Letniska młodzieży szkolnej. Podręcznik dla kierowników. Zeszyty I–V*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 497–514.
16. *Maria Kapiszewska z domu Zakrzewska*, [w:] M. Kapiszewska, *Księga harców*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014, s. 106–108.
17. *Romuald Kawalec*, [w:] R. Kawalec, *Opowieści skautowe* [tomik I], „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 92–150.
18. *Toż*, [w:] R. K. Literonim R. Kawalca, *Opowieści skautowe* tomik II, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 91–149.
19. *Toż*, [w:] R. Kawalec, *Polowanie*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 37–95.
20. *Toż*, [w:] R. Kawalec, *Szlakiem tułaczych zastępów*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 71–125.
21. *Tadeusz Kawalec*, [w:] T. Kawalec, *Z bojów Harcerskiego Baonu Wilna i kresów wschodnich*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015, s. 77–79.
22. *Stanisław Marian Sedlaczek – rodzina, nauka, działalność społeczna, pierwsze kroki skautowe*, [w:] S. Sedlaczek, *Harcerstwo. Zarys podstaw ideowych i organizacji. Próby, pod red. SASA*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015, s. 160–191.
23. *Stanisław Marian Sedlaczek – rodzina, nauka, działalność społeczna, pierwsze kroki skautowe*, [w:] S. Sedlaczek, *Gawędy o prawie harcerskim. 1. Na słowie harcerza polegaj jak na Zawiszy*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 17–47.
24. *Stanisław Marian Sedlaczek. Naczelnik*, [w:] S. Sedlaczek, *Gawędy o prawie harcerskim. Harcerz służy Bogu*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 31–74.
25. *Stanisław Marian Sedlaczek w służbie Niepodległej. Materiały do biografii (1918–1929)*, [w:] S. Sedlaczek, *Gawędy o prawie harcerskim. Harcerz nie pije napojów alkoholowych*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 17–115.
26. *Stanisław Marian Sedlaczek. W służbie Polsce. Materiały do biografii (1928–1941)*, [w:] S. Sedlaczek, *Kształcenie starszyny harcerskiej*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2018, s. 59–140.
27. *Stefan Łoś*, [w:] S. Łoś, *Strażnica*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 171–214.
28. *Walerian Jeremi Śliwiński (1902–1978)*, [w:] Walerian Jeremi Śliwiński, *Młodzik (zakres wiadomości wymaganych na stopień młodzika)*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2017, s. 95–193.

Polski Słownik Biograficzny – biogramy:

1. *Śliwiński Walerian Jeremi (1902–1978)*, Warszawa 2015, t. 50, z. 4, s. 631–634.
2. *Święszkowski Marek Feliks (1907–1995)*, Warszawa 2017, t. 51, z. 4, s. 493–494.

Seria „Przywrócić Pamięć” Oficyna Wydawnicza Impuls. Biogramy autorów reprintów:

1. *Aleksander Kamiński w walce o harcerstwo 1945–1949*, [w:] *Skauting i harcerstwo. Wybór pism charakteryzujących ruch młodzieży i system wychowawczy*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015, s. 215–273.

Artykuły, publicystyka

1. A. Małkowski, *Rozwój ruchu skautowego w Polsce, wstęp i przypisy...*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 4, s. 44–48.
2. A. Małkowski, *Skauci polscy w czasie wojny, do druku podał, wstępem i przyp. opatrzył...*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1986, nr 9, s. 40–45.
3. Aleksander Kamiński a władze ZHP 1945–1949, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1989, nr 8, s. 21–28.
4. Andrzej Małkowski w VI c.k. Gimnazjum we Lwowie w roku szkolnym 1912/1913, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 1, s. 43–45.
5. Andrzej Małkowski w c.k. VI Gimnazjum we Lwowie w roku szkolnym 1912/13, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2010, nr 1 [21], s. 8–9.
6. Andrzej Małkowski we wspomnieniach Jana Przybyły, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1996, nr 3, s. 45–46.
7. Andrzej Małkowski we wspomnieniach Jana Przybyły, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2010, nr 1[21], s. 9–11.
8. *Badania, publikacje, popularyzacja*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 2, s. 15–16.
9. *Bibliografia harcerskich bibliografii za lata 1913–1978*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1979, nr 6, s. 12–17.
10. *Bilans otwarcia. Odłona pierwsza, 1909–1918*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 7, s. 23–33.
11. *Bilans otwarcia. Odłona druga, 1918–1920*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 8, s. 21–27.
12. *Bilans otwarcia. Ruch wydawniczy 1911–1920*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 11/12, s. 22–34.
13. „*Biuletyn Informacyjny Naczelnictwa*”. *Kronika dziejów ZHP poza granicami Kraju*, (współautor Wiesław Kukła), „Przegląd Polsko-Polonijny”, Gorzów Wielkopolski 2014, nr 7/8, s. 41–51.
14. „*Biuletyn Informacyjny Naczelnictwa*” (BIN) – zaginiona kronika dziejów ZHP poza granicami Kraju (współautor Wiesław Kukła), http://www.academia.edu/4892066/Wieslaw_Kukla_Marian_Miszczuk_BIULETYN_INFORMACYJNY_NACZELNICTWA_BIN.
15. *Bronisław Marian Pancewicz „Samotny Wilk” (Postaci z Dziejów)*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1991, nr 4/5, s. 47–52.
16. *Bydgoskie. Kroki do syntezy*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 11–12, s. 12–25.
17. *Czwórka Lwowska*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 1 [17], s. 7–10.
18. Danuta Zdanowicz, Danuta Rossman, [w:] *D. Zdanowicz-Rossman, Pamiętnik. Niemcy, 1945 rok*, [opracowanie merytoryczne, aparat naukowy Natalia Gorgol, Marian Miszczuk, Justyna Szczepańska] „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 9–49; 103–116.
19. *Do artykułu F. Bociana [Ruch dziecięcy na świecie, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, 1973, nr 7–8. 9] tytułem uzupełnienie słów kilka*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1979, nr 1, s. 31–32.
20. *Dokumenty i materiały z lat odbudowy. Część 1, wrzesień–grudzień 1945, Część 2, 30 grudnia 1944–10 stycznia 1945, Część 3, styczeń 1945, Część 4, luty–czerwiec 1945*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 5, s. 30–31; nr 7/8, s. 58–59; nr 11, s. 24–28, nr 12, s. 35–38.
21. *Donat Datoń 1908–1939*, „Drużyna. Na Tropie”, Warszawa 1987, nr 10/62, s. 20.
22. *Dreptanie w miejscu*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1989, nr 8, s. 9–12.
23. *Druh Waclaw*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 26.02.1986, r. XXXVI, nr 9, s. 11.
24. *Działalność Kazimierza Sabbata w harcerstwie w latach 1940–1946. Geneza powstania ZHP poza granicami Kraju*, [w:] *Życie i działalność Prezydenta RP na uchodźstwie Kazimierza Sabbata na tle misji polskiej emigracji niepodległościowej na Zachodzie* (red. Paweł Gotowiecki), Ostrowiec Świętokrzyski 2015, s. 55–86, ISBN 978–83–64557–22–4.
25. *Działalność wydawnicza harcerstwa na Zaolziu*, (współautor Wiesław Kukła), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 4 [30], s. 10–17.
26. *Działalność wydawnicza harcerstwa w europejskiej części Cesarstwa Rosyjskiego i Rosji Radzieckiej (1915–1919)*, (współautor Wiesław Kukła), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 1–2 [27–28], s. 8–15.
27. *Działalność wydawnicza KHK*, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2010, nr 1 [21], s. 16.
28. *Działalność wydawnicza ZHP w Niemczech w latach 1945–1949*, (współautor Wiesław Kukła), „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, nr 3 [29], s. 9–13.
29. *Dzieje dziejów*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1989, nr 2, s. 46–47.
30. *IX nie równa się 26*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 15.05.1989, r. XXXIX, nr 20, s. 10.
31. *Ewa Konstancja Grodecka – jej życie i książki*, „Motywy”, Warszawa 1985, nr 33, 35, 36, 38, 40.
32. *Harcerska akcja „Szukajcie przyjaciół”. Szkocja, Anglia 1941–1944. Część 1.*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2007, nr 1 [9], s. 9–11.
33. *Harcerska lilijka*, „Motywy”, Warszawa 1983, nr 31.
34. *Harcerska lilijka*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone w Internecie”, Tarnów 2005, nr 2 [9], s. 10–15; *Toż, cz. II*, 2005, nr 3 [10], s. 10–16; *Toż, cz. III*, 2006, nr 2 [6], s. 15–20.
35. *Harcerski mundur*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 1986, r. XXXVI (zdjęcia ze zbiorów MM, rysunki Barbara Józwiak):
 1. *Zamiast wstępu*, nr 27, s. 5.
 2. *Wzory*, nr 28, s. 7
 3. *Wzory*, nr 29, s. 5
 4. *Pierwszy*, nr 30, s. 5
 5. *Drugi*, nr 31, s. 5
 6. *Trzeci*, nr 32, s. 5
 7. *Zwyczaje*, nr 33, s. 5
 8. *Czerwonoharcerski*, nr 34, s. 5
 9. *Oznaki, odznaki*, nr 35, s. 5
 10. *Zuchowy*, nr 36, s. 7
 11. *Poza granicami kraju*, nr 37, s. 7
 12. *Tradycyjny*, nr 38, s. 7
 13. *Złotowy*, nr 39, s. 5
 14. *Wojna obronna*, nr 40, s. 7
 15. *Powojenny*, nr 41, s. 7
 16. *Współczesny*, nr 42, s. 7
 17. *Instruktorski*, nr 43, s. 7
 18. *Przyszłości*, nr 45, s. 7
 19. *Ćwiczebny*, nr 46, s. 7
 20. *Polowy*, letni, nr 47, s. 9
36. *Harcerski mundur*, „Drużyna. Propozycje”, Warszawa 1987, [cz. 1], nr 3/55; cz. 2, nr 4/56, s. 14–16; cz. 3, nr 5/57, s. 16–17; cz. 4 (omyłkowo 5), nr 7/8 = 59/60, s. 24–25; cz. 5, s. 18–19; wrzesień nr [9], s. 18–19; cz. 6, nr 10/62, s. 10–11.
37. *Harcerskie bibliografie 1913–1978*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1979, nr 5, s. 19–24.
38. *Harcerskie Biuro Wydawnicze 1932–1936 i 1945–1948*, [w:] J. Sosnowski, *O wychowaniu w ogóle i wychowaniu harcerskim*, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2016, s. 95–141.
39. *Harcerskie hymny (1)*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 1987, r. XXXVII, nr 29, s. 5; (2), nr 30, s. 5–6; (3), nr 31; (4), nr 32, s. 5.
40. *Harcerskie hymny*, „Drużyna. Propozycje”, Warszawa 1987, nr 1, s. 10–11.
41. *Harcerstwo na emigracji według „Rocznika Polonii Zagranicznej” z 1948 roku*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 7/8, s. 76–77.
42. *Harcerstwo w latach 1944–1956. Odbudowa, Organizacja Harcerska ZMP*, „Drużyna. Na Tropie”, Warszawa lipiec 1986, nr 4, s. 2–7.
43. *Harcerze w 1 Dywizji Panczernej PSZ*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 4 [8], s. 10–12.
44. *Hasła, pozdrowienia, zawołania harcerskie*, „Motywy”, Warszawa 1983, nr 31, s. 6–7.
45. *Hymn ZHP*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1986, nr 7, s. 42–44.

46. Ignac – harcmistrz Ignacy Płonka (1904–2000), cz. I, cz. II, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2010, nr 2 [22], s. 2–11; nr 3 [23], s. 2–7.
47. Jak powstały „Kamienie na szaniec”. Z Janem Rossmannem, harcmistrzem, byłym żołnierzem Armii Krajowej rozmawia..., „Polityka”, Warszawa 26.03.1988, nr 13 (1612), s. 9.
48. Jan Bugajski 1908–1963, „Drużyna. Na Tropie”, Warszawa 1987, nr 6/5, s. 20.
49. Jan Rossmann ps. „Wacek”, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone w Internecie”, Tarnów 2005, (cz. 1), nr 4 [11], s. 3–9; 2006, (cz. 2), 1 [5], s. 3–10; (cz. 3), nr 2 [6], s. 3–8; (cz. 4 – dokończenie), nr 4 [8], s. 3–4.
50. Jeszcze o sprawnościach, ale inaczej, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 11–12, s. 8–11.
51. Jeśli interesuje Cię historia (1), „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 14.10.1987, r. XXXVII, nr 41; (2), 21.10.1987, nr 42.
52. Józef Sosnowski (1904–1975). Biografia harcerska, (Postaci z Dziejów), cz. 1–4, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1995, nr 11/12, s. 41–49; 1996, nr 1/2, s. 14–21; 1996, nr 3, s. 13–25; 1996, nr 4/5, s. 28–38.
53. Junactwo. Z zapomnianych kart pracy metodami skautowymi wśród młodzieży wiejskiej i proletariackiej, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 2, s. 25–32.
54. Kamienie na szaniec, „Słowo Ojczyście”, Londyn 1991, nr 1, s. 11–15.
55. Kamienie na szaniec, „Debata. Miesięcznik Regionalny”, Olsztyn 2014, nr 7, s. 12–17.
56. Kamyk, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 16.03.1988, r. XXXVIII, nr 11, s. 1, 11.
57. Kim był J. Warecki, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1989, nr 2, s. 45–47.
58. Krótkie dzieje książki Jerzy Braun, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 1 [17], s. 19–20.
59. Krzyż harcerski, „Motywy”, Warszawa 1981, nr 1, s. 6–11.
60. Krzyż harcerski (cz. 1), „Motywy”, Warszawa 1983, nr 28, s. 6–7; (cz. 2), nr 29, s. 7.
61. Krzyż harcerski, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks04-03.htm> 2004, nr 3.
62. Krzyż harcerski, „Rocznik Historii Harcerstwa”, t. 4, Warszawa 2008, s. 81–98.
63. Krzyż harcerski w czasie najtrudniejszej próby, „Materiały Historyczne Stowarzyszenia Szarych Szeregów”, Warszawa 2004, nr 71, s. 41–45.
64. Którymi drzwiami?, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1991, nr 3, s. 7.
65. Lilijka harcerska, „Motywy”, Warszawa 1983, nr 33, s. 6–7.
66. Materiały do początków harcerstwa w Zamościu, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 5, s. 43–45.
67. Michał Grażyński na emigracji we Francji (październik 1939–czerwiec 1940), „Niepodległość”, Warszawa 2010, t. 59, s. 74–106.
68. Mieczysław Lewiński 1905–1942, „Drużyna. Na Tropie”, Warszawa 1987, nr 11/61, s. 19.
69. Na marginesie „Materiałów do chronologii historii i tradycji ZHP” Michała Haykowskiego, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 7, s. 23.
70. Naczelnik Adolf Zbigniew Heidrich (1899–1983). Biografia harcerska, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2012, cz. I, nr 3 [29], s. 2–8; cz. II, nr 4 [30], s. 2–9.
71. 100. Najstarsze drużyny harcerskie według „Wpisów drużyn do ZHP za rok 1925 i 1926”, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 8, s. 15–16, 33–35.
72. Niezmienny cel, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 9.03.1988, r. XXXVIII, nr 10, s. 7.
73. O harcerstwie (I), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 2, s. 45–47.
74. O harcerstwie (II), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981 nr 4, s. 44–47.
75. O harcerstwie (III), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 4, s. 45–48.
76. O harcerstwie (IV), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 6, 39–43.
77. O harcerstwie (V), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 2, s. 44–48.
78. O harcerstwie (VI) [błędnie oznaczone VII], „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 6, s. 36–39.
79. 108. O harcerstwie (VII), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 7, s. 44–46.
80. O harcerstwie (VIII), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1982, nr 8, s. 42–45.
81. O harcerstwie (IX), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 1, s. 44–49.
82. O harcerstwie (X), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 3, s. 41–47.
83. O harcerstwie (XI) [błędnie oznaczone XII], „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 4, s. 46–47.
84. O harcerstwie (XII), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 8, s. 43–47.
85. O harcerstwie (XIII), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1984, nr 5, s. 38–43.
86. O harcerstwie (XIV), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1984, nr 6, s. 14–16, 33–34.
87. 116. O Małkowska, Skautostwo dla dziewcząt, wstęp..., „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 6, s. 3–39.
88. 117. O żołnierzy tułaczku. Z Cambridge specjalnie dla „Dziennika Wieczornego”, „Dziennik Wieczorny. Magazyn”, Bydgoszcz 29.09–1.10 1989, r. XXXI, nr 190, s. 11, 15.
89. O stopniach polemicznie, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 8, s. 7–11.
90. Odznaka zucha, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 6, s. 45–46.
91. Otwarte okna, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 8, s. 36–39.
92. Piątka lwowska w latach 1911–14, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2011, nr 1 [24], s. 18–20.
93. Pierwsze harcerskie książki krajoznawcze 1911–1912, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2005, nr 7–8, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks05-07.htm>
94. Pierwsze polskie pocztówki skautowe – Lwów 1911, „Biuletyn Kolekcjonerski”, Opole 2000, nr 4, s. 4–5.
95. Początki pracy harcerstwa męskiego w Detroit (1949–1956), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1991, nr 10, s. 37–40.
96. Polacy w Birmingham, [w:] A. Małkowski, Scouting in Poland, „Przywrócić Pamięć”, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2014, s. 61–74.
97. Polskie pocztówki skautowe 1912–1914, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2001, nr 2, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks01-02.htm>
98. Pocztówki harcerskie wydane w latach Wielkiej Wojny (1915–1918). Cz. 1 Królestwo Polskie, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2002, nr 7–8, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks02-07.htm>
99. Pocztówki harcerskie wydane w latach Wielkiej Wojny (1915–1918), Cz. 2. Cesarstwo rosyjskie, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2003, nr 2, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks03-02.htm>
100. Pocztówki harcerskie wydane w latach Wielkiej Wojny (1915–1918), Cz. 3 Galicja, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2003, nr 3, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks03-03.htm>
101. Pocztówki harcerskie Poznań 1912–1914, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2003, nr 11, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks03-11.htm>
102. 131. Pocztówki harcerskie wydane w latach Wielkiej Wojny (1915–1918), cz. 2 Cesarstwo rosyjskie, „Na Kolekcjonerskim szlaku”, 2004, nr 2, <http://kkraj.pttk.pl/bk-nks/nks03-02.htm>
103. Portret, którego nie było, „Skaut. Harcerskie Pismo Historyczne”, Tarnów 2009, nr 2 [18], s. 13–16.
104. Prasa harcerska emigracyjna i polonijna wczoraj i dziś, (współautor Wiesław Kukla), [w:] Z dziejów polski i emigracji (1939–1989), pod. red. M. Szczerbińskiego i T. Wolszy, Gorzów Wlkp. 2003, s. 321–322.
105. Prasa harcerska – zarys historyczny (1911–1956), „Leksykon Harcerstwa”, z. 21, s. 324–329 (wkładka do „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1979, nr 9).

106. *Prasa harcerska 1945–1949*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 1, s. 43–45.
107. *Prasa harcerska 1945–1949, czyli zagadka ciągle nie rozwiązana*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 11–12, s. 31–36.
108. *Proces powstawania ogólnopolskiego Związku Harcerstwa Polskiego*, [w:] *Harcerstwo w walkach o niepodległość i granice Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1914–1922. Materiały sesji popularno-naukowej Lublin, 5 listopada 1988*, Związek Harcerstwa Polskiego Komenda Chorągwi im. PKWN w Lublinie, Lublin 1988, s. 1–13.
109. *Przewodnik po własnym zasobie emigracyjnej i polonijnej prasy harcerskiej*, [w:] *Z dziejów prasy harcerskiej w kraju i na obczyźnie*, pod red. Wiesława Kukli i Marka Szczerbińskiego, Zamiejskowy Wydział Kultury Fizycznej Poznańskiej AWF w Gorzowie Wielkopolskim, Gorzów Wlkp. 2003, s. 359–382.
110. *Rewolucja 1905 r. na ziemiach polskich – problemy społeczne i narodowe. Konferencja naukowa w dniu 11 czerwca 1985 r.*, „Kwartalnik Historyczny”, Warszawa 1986, r. 93, nr 1.
111. *Rok 1945. Rola Aleksandra Kamińskiego w wejściu instruktorów z okresu konspiracji do ZHP*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1989, nr 11/12, s. 22–26.
112. *Rozważania o historii harcerstwa*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 3, s. 39–44.
113. *Rzecz o świadomości historycznej*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 4, s. 42–43.
114. *„Skrzydła”, 1930–1939*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 1, s. 30–31.
115. *Toż, przedruk*, „Skaut. Pismo Koła Harcererek i Harcerzy z lat Dawnych”, Londyn 1980, nr 28–29, s. 31–34.
116. *Spała 1935*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 13.04.1988, r. XXXVIII, nr 15, s. 11.
117. *Specjalistyczne, regionalne, chorągwiowe [złoty]*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa, 15.06.1988, r. XXXVIII, nr 24, s. 9.
118. *Sprawa warszawska. Rozbicie Komendy Warszawskiej Chorągwi Harcerzy przez Naczelnika Harcerzy w przededniu wybuchu II wojny światowej*, (współautor J. Rossman), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1990, nr 2/3, s. 31–51.
119. *Sprawozdania Komisji Historycznej Poznań 1976–1978*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1979, nr 11, s. 28–32.
120. *Spróbujmy ustalić jak to było. Zagadka historyczna. Prasa harcerska 1945–1945–1949*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1987, nr 1, s. 43–45.
121. *Symbol*, „Na Przełaj”, Warszawa 31.03.1985, nr 13, s. 6–10.
122. *Trzydzieści lat później. Zjazd Łódzki*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 17.12.1986, r. XXXVI, nr 51, s. 1, 6.
123. *U źródeł powstania ZHP poza granicami kraju (Wielka Brytania 1940–1941)*, „Rocznik Historii Harcerstwa”, Warszawa 2009, t. 5, s. 63–83.
124. *Uwagi o stanie badań dziejów harcerstwa na obczyźnie*, (współautor Wiesław Kukla), „Skaut. Harcerskie Pismo historyczne”, Tarnów 2011, nr 2–3 [25–26], s. 7–14.
125. *W sprawie periodyzacji historii harcerstwa*, (współautor Olgierd Fietkiewicz), „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1981, nr 1, s. 44–48.
126. *Wacław Błażejowski 1902–1986 (cz. 1)*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1988, nr 3, s. 33–43; tamże, (cz. 2) 1988, nr 4, s. 29–34.
127. *Wacław Błażejowski i jego książki*, „Rocznik Historii Harcerstwa”, Warszawa 2007, t. 3, s. 81–99.
128. *Wacława Błażejowskiego dzieje harcerstwa*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 26.02.1986, r. XXXVI, nr 9, s. 2, 9.
129. *Wacława Błażejowskiego „Bibliografia harcerska”*, „Skaut. Harcerskie Pismo Odrodzone – w Internecie”, Tarnów 2005, nr 1 [8], s. 3–8.
130. *„Wiadomości Urzędowe”*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1976, nr 7/8, s. 77–80.
131. *Toż*, „Biuletyn Archiwum Prasy Skautowo-Harcerskiej”, Vancouver, Kanada 1977, nr 10, s. 10–13.
132. *Władysław Szczygieł (1903–1980)*, „Drużyna. Na Tropie”, Warszawa 1987, nr 12/63, s. 20–21.
133. *Z dziejów krzyża harcerskiego. Na uchodźstwie wojennym*, „Dziennik Polski”, Londyn 14 czerwca 1990.
134. *Z krzyżem harcerskim w Persji – Rok 1942*, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2007, nr 2 [10], s. 9–11.
135. *Z rozważań nad Wacławem Błażejowskim „Bibliografią harcerską”*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1983, nr 2, s. 31–39.
136. *Zarys dziejów harcerstwa na obczyźnie w latach 1912–2004*, (współautor Wiesław Kukla), „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 2 [6], s. 9–12.
137. *Złoty narodowe*, „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 11.05.1988, r. XXXVIII nr 19, s. 1, 7.
138. *Związek Harcerstwa Polskiego na Wschodzie. Związek Harcerstwa Polskiego Oddział we Francji*, „Leksykon Harcerstwa”, z. 31, s. 516 [wkładka do „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 7/8].
139. *Związek Harcerstwa Polskiego we Francji. Związek Harcerstwa Polskiego w Prowincji Górny Śląsk*, „Leksykon Harcerstwa”, z. 32, s. 517 [wkładka do „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 9].
140. *„Życie Harcerskie”. Lublin – marzec 1945 r. (Z dziejów prasy harcerskiej)*, „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 3, s. 31–32.

Recenzje

1. *Tadeusz Truchanowicz, Związek Harcerstwa Polskiego na Wschodzie. Z dziejów harcerstwa na obczyźnie 1940–1946*, Warszawa 1987, [w:] „Motywy”, Warszawa 1988, nr 2.
2. *Bogdan Hillebrandt, Genowefa Słabek, Postępowy ruch młodzieżowy w Polsce. Przewodnik bibliograficzny*, Warszawa 1980, [w:] „Harcerstwo. Miesięcznik ZHP”, Warszawa 1980, nr 12, s. 20–22.
3. *Leszek Krzemiński, Zbuntowani. Opowieść o KZMP*, Iskry 1987, [w:] „Motywy. Tygodnik ZHP”, Warszawa 9.03.1988, r. XXXVII, nr 10, s. 10.
4. *Tomasz Nałęcz, Polska Organizacja Wojskowa 1914–1918*, Wrocław 1984, [w:] „Roczniki Dziejów Ruchu Ludowego”, Warszawa 1986, nr 26, s. 267–270.
5. *Krzysztof Persak, Odrodzenie harcerstwa w 1956 roku*, Wyd. Trio, Warszawa 1996.
6. *Harcerstwo jednak odrodzone*, „Więź”, Warszawa 1999, r. 42, nr 2, s. 213–215.
7. *Wacław Błażejowski, Bibliografia harcerska 1911–1960*, Warszawa 1981, [w:] „Kwartalnik Historyczny”, Warszawa 1983, r. 90, nr 3, s. 676–678.
8. *Władysława Seweryn-Splawska, Harcerki w Związku Harcerstwa Polskiego. Początki i osiągnięcia w kraju oraz lata 1939–1949 poza granicami Kraju*, Londyn 1993, Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2006, nr 3 [7], s. 10–11.
9. *Władysława Seweryn-Splawska, Instruktor-ki Organizacji Harcererek ZHP poza Krajem po drugiej wojnie światowej*, Londyn 2004, „Skaut. Harcerskie Pismo w Internecie”, Tarnów 2007, nr 2 [10], s. 13–15.

Reprinty

1. *„Harcerz Polski w Azji”. Czasopismo poświęcone krzewieniu zasad i celów Harcerstwa Polskiego. Wychodzi co tydzień w Charbinie jako dodatek do „Polskiego Kurjera Wieczornego”, Charblin, Chiny 10 maja 1919, r. I, nr 1, – reprint wydania II, do druku przygotował (red. i wydawca)...*, Warszawa 1983 r. ■

L. Dall

RECENZJA KSIĄŻKI: WIESŁAW KUKLA, MARIAN MISZCZUK, WIDZIANE Z LONDYNU

STOSUNEK EMIGRACJI LONDYŃSKIEJ DO WYJAZDÓW
I KONTAKTÓW MŁODZIEŻY Z KRAJEM 1949–1992
WARSZAWA 2018, WYDAWNICTWO TOMIKO

Niestrudzeni autorzy dr med. Wiesław Kukła i dr Marian Miszczyk wydali 10-tą publikacją nt. historii polskiego harcerstwa poza granicami Kraju. Jest ona poświęcona sprawie kontaktów ZHP poza granicami Kraju (ZHPpgK) z harcerstwem w kraju w latach 1949–1992. Czyta się o lekko zarysowanych skomplikowanych stosunkach między Polakami w W. Brytanii. Użyłem słowa „skomplikowanych”, żeby nie powiedzieć bardziej dosłownie jak to powiedział Sławomir Koper w swej książce *Polskie Pieńko obrazy z życia elit emigracyjnych 1939–1945*. (Warszawa: Bellona 2012).

Zamiast jednoczyć się na emigracji politycznej w czasie wojny, Polacy podzielili się na tych z sanacji-winnych porażki w 1939 roku i tych co na „białym koniu” dopiszą ostatni rozdział wspomnień pewnego znanego Generała. Niestety Wódz Naczelny i Premier był tak rozgorączkowany naszą porażką w 1939 roku, że zdemobilizował dużą grupę czynnych oficerów na Wyspie Węzów, zamiast ich wykorzystać w licznym Polskim Wojsku na Zachodzie.

Nic dziwnego, że książka *Widziane z Londynu* musi owe złe stosunki wśród Rodaków na obczyźnie wymienić, chociaż bardzo delikatnie jakby mimochodem. Ofiarą tego był przewodniczący ZHP dr Michał Grażyński, uznany za członka sanacji, czyli „winnego” klęski w 1939 roku. Objęło się to na uznawaniu władz harcerskich przez Londyński Rząd, odmowie wsparcia pomocy finansowej aż do momentu zmiany kierownictwa harcerstwa na wojennej emigracji, kiedy jego szefem została hm Olga Małkowska.

Rolą polskiego harcerstwa na obczyźnie w czasie wojny było wychowanie polskiej młodzieży w duchu walki o niepodległość Ojczyzny. Swe zadanie realizowało wśród blisko 8000 rozproszonej po wielu krajach grupie polskich dziewcząt i chłopców (dane z 1970 r.). Z biegiem czasu liczba ta malała jak owa dziatwa wyrastała i przechodziła do działalności niepodległościowej wśród „starszych”.

Do czasu upadku PRL w 1989 roku ZHPpgK ostro przestrzegł zasady, aby harcerze z uchodźstwa nie odwiedza-

li Polski, aby zapobiec infiltracji przez skomunizowane „harcerstwo”. Czy była to zasada słuszna? Uważam, że nie. Ideologizacja mogłaby być dwukierunkowa, aczkolwiek niebezpieczna co prawda dla gości z zagranicy. Ponieważ byli oni mocno obserwowani przez „służby”. No ale bez ryzyka nie ma mowy o „walce” o niepodległość. Innym lepszym i bezpieczniejszym wariantem byłoby zapraszanie tzw. „harcerzy” z PRL do zachodnich krajów i tam ich ideologicznie rozmiękczać, co wówczas było polityką państw zachodnich zapraszanie polskich inteligentów zwłaszcza humanistów na stypendia w celu ich kontr-ideologizowania.

Coś wiem na ten temat, kiedy byłem *president of Colleagues International* w Kalamazoo (Michigan, USA), kiedy po 1991 roku (upadku ZSRR) zapraszaliśmy 30–40-latków do naszego miasta, dawaliśmy im możliwość pracy w swoim zawodzie w ciągu 6 tygodni i mieszkania wśród szeregowych mieszkańców, aby Rosjanie widzieli, że Amerykanie są mili i nastawieni pokojowo do innych.

Porozumienie władz harcerskich z tzw. Londynu z nowymi władzami odrodzonego po 1989 roku harcerstwa polskiego wreszcie doszło do skutku, ale po tzw. długich kowrodach. Niepotrzebnych. Szczęśliwie po upadku PRL został utworzony Społeczny Ośrodek Dokumentacji i Badań Dziejów Harcerstwa na Obczyźnie, którym ofiarnie i zapewne na swój koszt kierował dr med. Wiesław Kukła.

Ale czas leci i trzeba by było by rząd Polski zbudował Światowe Centrum Polskiego Harcerstwa, szkoleniowo-muzealno-dokumentacyjne, gdzieś w pięknej okolicy, pomiędzy Warszawą a Krakowem, może blisko planowanego centralnego lotniska cywilnego. Po to by Harcerstwo Polskie nadal rozwijało swą piękną misję, tym razem w celu utrzymania niepodległości i rozwoju młodzieży, przyszłych szlachetnych kadr w polityce, administracji, szkolnictwie, biznesie i nauce oraz wojsku i innych dziedzinach. ■

A. Targowski

GRÓB ORAZ MUZEUM ROBERTA I OLAVE BADEN-POWELL

– RELACJA Z POBYTU W NYERI, W KENII

Jako cel trzeciej wyprawy na wschodnie wybrzeże Afryki obraliśmy Kenię. Chcieliśmy odwiedzić kilka najbliższych i najpiękniejszych rezerwatów przyrody, dotrzeć nad jezioro Wiktorii i znaleźć się nad brzegami Oceanu Indyjskiego. Kilkanaście godzin przed wylotem przyjęliśmy jeszcze zobowiązanie wobec redaktora „Skauta”, że dotrzemy do Nyeri i odwiedzimy grób Roberta Baden-Powella, jego żony Olave oraz przekażemy do tamtejszego muzeum skautowego kilka pamiątek harcerskich, aby uczcić w ten sposób 100 lat niepodległości Polski.

Dotarliśmy do Nyeri. Na ceglanym portalu widnieje napis: *Baden Powell Historical Garden*. Za plecami szumi ruchliwa ulica Chania Bridge. Po długim oczekiwaniu na strażnika, przechodzimy przez bramę, za którą odczuwamy inny, spokojny świat. Od ulicy oddziela nas pas kwitnących krzewów. Ruszamy wąską alejką. Krawężniki pomalowane są na przemian kolorem fioletowym i białym. Na trawie ułożono ukośnie jedenaście kamieni. Na pierwszym napisano sentencję: *skaut jest godny zaufania*. Na kolejnych umieszczono dziesięć słów odpowiadających poszczególnym punktom prawa skautowego. Mijamy stojący po lewej stronie alei budynek centrum informacyjnego. Znajduje się w nim także mała izba pamięci poświęcona R. Baden-Powellowi oraz zbiór przedmiotów pozostawionych na pamiątkę przez odwiedzających to miejsce skautów. Doszliśmy do kolejnej bramy. Na jej lewym pylonie znajduje się tekst przyrzeczenia skautów, na prawym napisano tekst przyrzeczenia skautek.

Idąc wzdłuż kolejnej alei mijamy stare groby, porośnięte wysokimi trawami. Po kilku krokach skręcamy w prawo i po dalszych kilkunastu metrach dochodzimy do celu. 23 grudnia 2018 roku dotarliśmy do grobu Naczelnego

Skauta. Przyszła z nami pracownica centrum informacyjnego. Po angielsku opowiedziała historię tego miejsca i spoczywających w grobie małżonków.

Odnowiony grób wykonany został z białego marmuru. Zwrócony jest w stronę Góry Kenia, odległej w linii prostej o niecałe 50 km, celu wędrówek skautowego małżeństwa. Niestety, pora małego deszczu, jak nazywają ten czas w roku kalendarzowym mieszkańcy, nie pozwalała dostrzec przez skłębione chmury szczytu góry.

Dzień później, w wigilię, dotarliśmy do muzeum R. Baden-Powella, które mieści się w niskim bungalowie, na terenie rozległego parku, znajdującego się kilkanaście minut drogi od grobu. To ważna informacja, gdyż miejscowi informatorzy wskazują najczęściej miejsce pochówku Skauta Naczelnego. Na szczęście dotarcie nie jest skomplikowane.

Dawne mieszkanie Bi-Pi składa się z salonu, sypialni i łazienki. Większość mebli jest oryginalnych. Na ścianach umieszczono mnóstwo fotografii i pamiątek. Jest też wiele współczesnych przedmiotów i ekwipunku skautowego: chust skautowych, mundurów, oznak, odznak i naszywek.

W trakcie długiej rozmowy z zarządcą muzeum, słyszemy ciekawe informacje o motywach przyjazdu R. Baden-Powella do Nyeri. Przekazujemy dar dla muzeum:

lilijkę i krzyż harcerski na biało-czerwonej wstążce oraz białą bawełniankę z portretem Jerzego Brauna, przygotowaną przez Urząd Miasta Tarnowa z okazji setnej rocznicy powstania pieśni *Plonie ognisko i szumią knieje*. Zawisła obok innych mundurów, m.in. organizacji Skauci Europy z Polski. Wśród setek plaketek, dostrzegliśmy też czerwoną naszywkę warszawskiego 5 Szczepu ZHP im. ks. Józefa Poniatowskiego. Tłumaczymy też symbolikę krzyża harcerskiego i lilijki, czym jest dla harcerzy pieśń *Plonie ognisko...* oraz uwieczniamy nasz pobyt w księżce pamiątkowej.

Przyjęte zobowiązanie wypełniliśmy...

M. Trusz, M. Sobczyk

TABLICA HARCERSKA W ŁĘKAWIE

Łękawka położona jest ok 12 km od Bełchatowa. W dawnym pałacu rodziny Przedpełskich mieścił się Ośrodek Kursów Instruktorskich ZHP Chorągwi Zagłębia Dąbrowskiego. Na pamiątkę tych kursów odbywały się w tym miejscu Złazy Łękwawiaków – Kręgu Seniorów ZHP „Zagłębiacy”. W 2011 roku została odsłonięta tablica pamiątkowa o następującej treści:

W PAŁACU TYM
W ŁĘKAWIE ZWANEJ
„ŁĘKAWĄ HARCERSKĄ”
W LATACH 1921–1939, 1945–1948
ISTNIAŁ OŚRODEK
KURSÓW INSTRUKTORSKICH Z.H.P.
ZAGŁĘBIOWSKIEJ CHORAGWI HARCERZY
W SOSNOWCU.
PAMIĘCI WYCHOWAWCZEJ
I PATRIOTYCZNEJ DZIAŁALNOŚCI
INSTRUKTORÓW I HARCERZY
SZKOŁĄCYCH I SZKOŁONYCH
W TEJ STANICY.

TABLICĘ TĘ Z INICJATYWY
KRĘGU SENIORÓW ZHP
„ZAGŁĘBIACY” W SOSNOWCU
POŚWIĘCAJĄ:
SENIORZY HARCERSTWA
ZAGŁĘBIA DĄBROWSKIEGO,
HARCERZE
ZAGŁĘBIOWSKICH HUFCÓW ZHP,
WŁADZE POWIATU BEŁCHATOWSKIEGO.
TABLICA ZOSTAŁA UFUNDOWANA
PRZEZ STAROSTĘ BEŁCHATOWSKIEGO.

ŁĘKAWA 2.10.2011 R.